

Нели Џарпъжа

АЛАКӘТӘБІЛА



Нели Тарпца



АЛАКАТАЫЛА

Ажәеинраалақәеи
апоемақәеи
ахәычқәа рзы

Асахъатыхоы Маиана Цыщъцха

АКӘА - 2011

ББК 84(5Абх)6 – 5я70

Т 29

Итнажыт Апсуа бызшәа аҕиара ахэынтқарратә фонд

Нели Тарцха.

Алактәыла. Ажәеинраалақәеи апоемақәеи ахәычқәа рзы.
Апсуа бызшәа аҕиара ахэынтқарратә фонд. Акәа – 2011.
80 д.

Н. Тарба.

*Жәашықәса аныбхыңыз – җамтас ибызфын,
аха исызбымтақәа – иахъанза ицәахын.
Икәлаз здыруеит – сышәкә ғыц иазыңшын!
Ирхәоит, Анана-Гәындагь убас илтаахын!*

23. 03.05 ш.

АНАНА МШЫ – МШЫМШИРА!

*Жәашықәса бхыцит,
аңхәызбарахь бытхысит,
сыми, соуңшәыл, стыңха хәчы!
С – Анана ңиза, сыңсынцры!*

*Бира иаңыюланы иахъааиз
аибашьра мца ишәтшыны иалиааз!
Уа аамта бзиа батәеишьааит!
Банду Нели бзы дкәыхшааит!*

*Быхъз машәыршәагь, нас, иоубыхъзу! –
Ашацәа ирымтан, иаша, избоит!
Ноунагзагь рылңха шбыцу –
сацәымәашьогь – агәра згоит!*

*Иқәра шаноуп – уажә бызтоу!
Разкы лашоуп баңхъа ишьтоу!*

*Бызхааит, бнеигзааит, ибырлашааит
Аңсны ацеира, атыңхара!
Зегьы иреиңбу – багәашьахааит
ңсуа хацак ихәыштаара!*

2002 – 2004 шш.



ЦСЫНТЭЫЛА

Имратэылоу,
Ишьхатэылоу,
Исгароу,
Исгэароу,
Исхэышцаароу!

Исану,
Исабу,
Цсыс исхоу,
Сан лгэыхэцыхш еицш
Еснагь ицхоу,

Ацсынтэыла,
Сара стэыла!
Ацсынтэыла,
Сыцсатыюра!

Сыжэоан харак,
Сыдгьыл кьакьа,
Сымшын гэытбаа,
Сышьха цагьа,



Ацсынтэыла,
Ацс атэыла,
Ацсынтэыла,
Ацсуа итэыла!

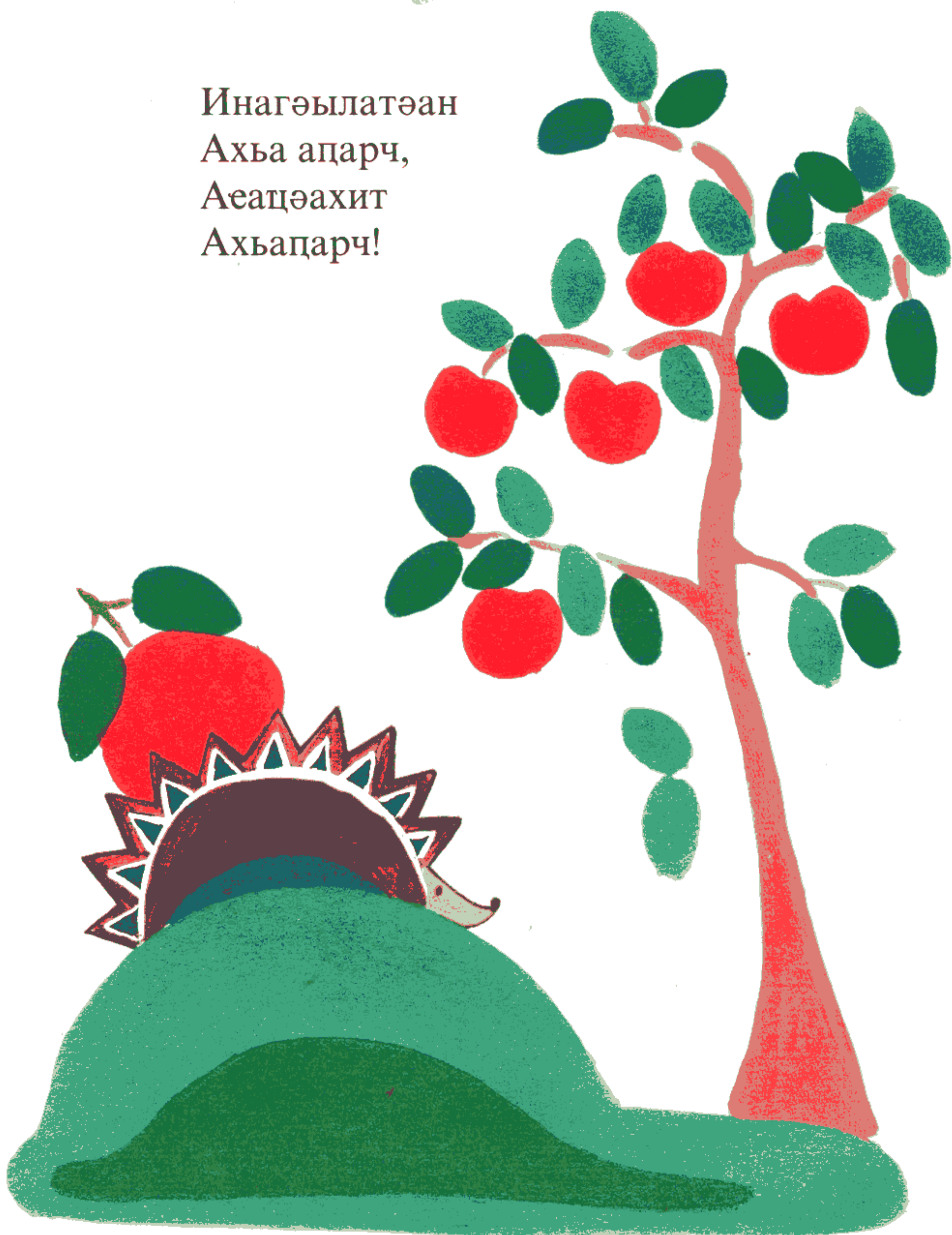
Ушэты,
Узха,
Улашала,
Ухьыз иаццо
Цхьа уцала!





ХЪАЦАРЧ

Инагэылатэан
Ахъа ацарч,
Аеацэахит
Ахъацарч!



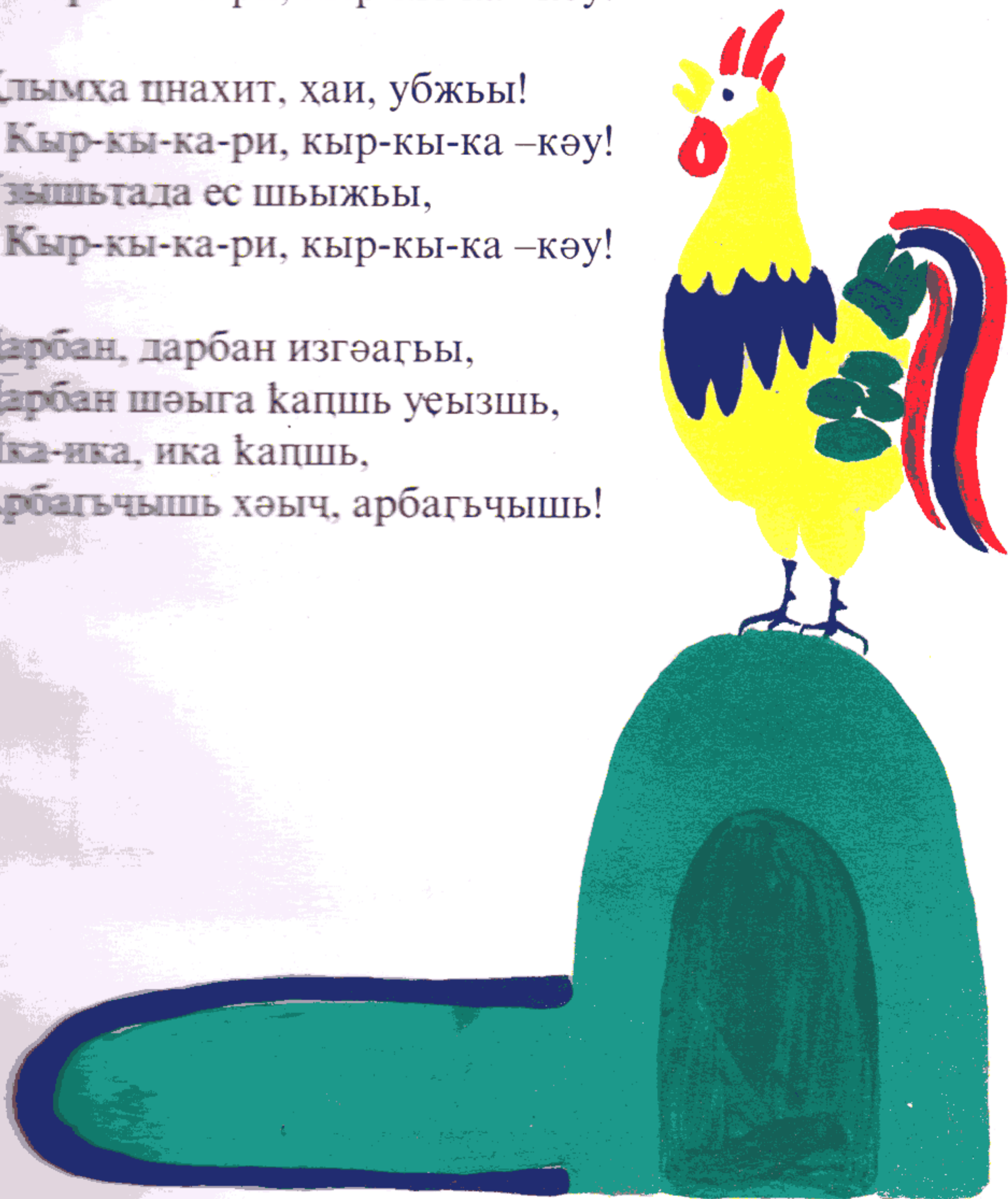


РБАҒЪ ЦЫШЬ

Уезыртуазеи ес шьыжьи,
– Кыр-кы-ка-ри, кыр-кы-ка –кәу!
Дзумырцәозеи Жьац хәычы,
– Кыр-кы-ка-ри, кыр-кы-ка –кәу!

Хлымха цнахит, хаи, убжьи!
– Кыр-кы-ка-ри, кыр-кы-ка –кәу!
Узышьтада ес шьыжьи,
– Кыр-кы-ка-ри, кыр-кы-ка –кәу!

Дарбан, дарбан изгәагы,
Дарбан шәыга кацшь уеызшь,
Ика-ика, ика кацшь,
Арбагычышь хәыч, арбагычышь!





ТА ЛБАТИ САТА ЛБАТИ

Ата лбати
Сата лбати
Лыбаа арха
Илан алтар!

Ата ицхалцеит
Сата лбат.
Сата икалцеит
Ата лбат.

Ата дгэаан,
Дцеит Гэнаа рахь!
Сата дцэыуо –
Цэацэаа рахь!

Арха иқәуп
Ата лбат.
Уака иацхәуеит
Сата лбат.





РАҢАГАЛАРА АШӘА

Уратагалароуп,
Еаоратагалароуп,
Ура-еаора,
Ура-еаора,
Ура-еаора тагалароуп иахья!
О, рерашья,
Рерашьяра!
О, рера – рерашьяроуп сацхья!

Шәнен ахьырцар,
Азәгы шәмаашьян!
Уси-хәысда
Азәгы шәымтәан!

Еаора бена
Тажәгал зеггы!
Аура бена
Хажәгал зеггы!

О, рерашья,
Рерашьяра!
О рерашья, рерашьяроуп сацхья!
Ура-еаора,
Ура-еаора,
Ура-еаора тагалароуп иахья!

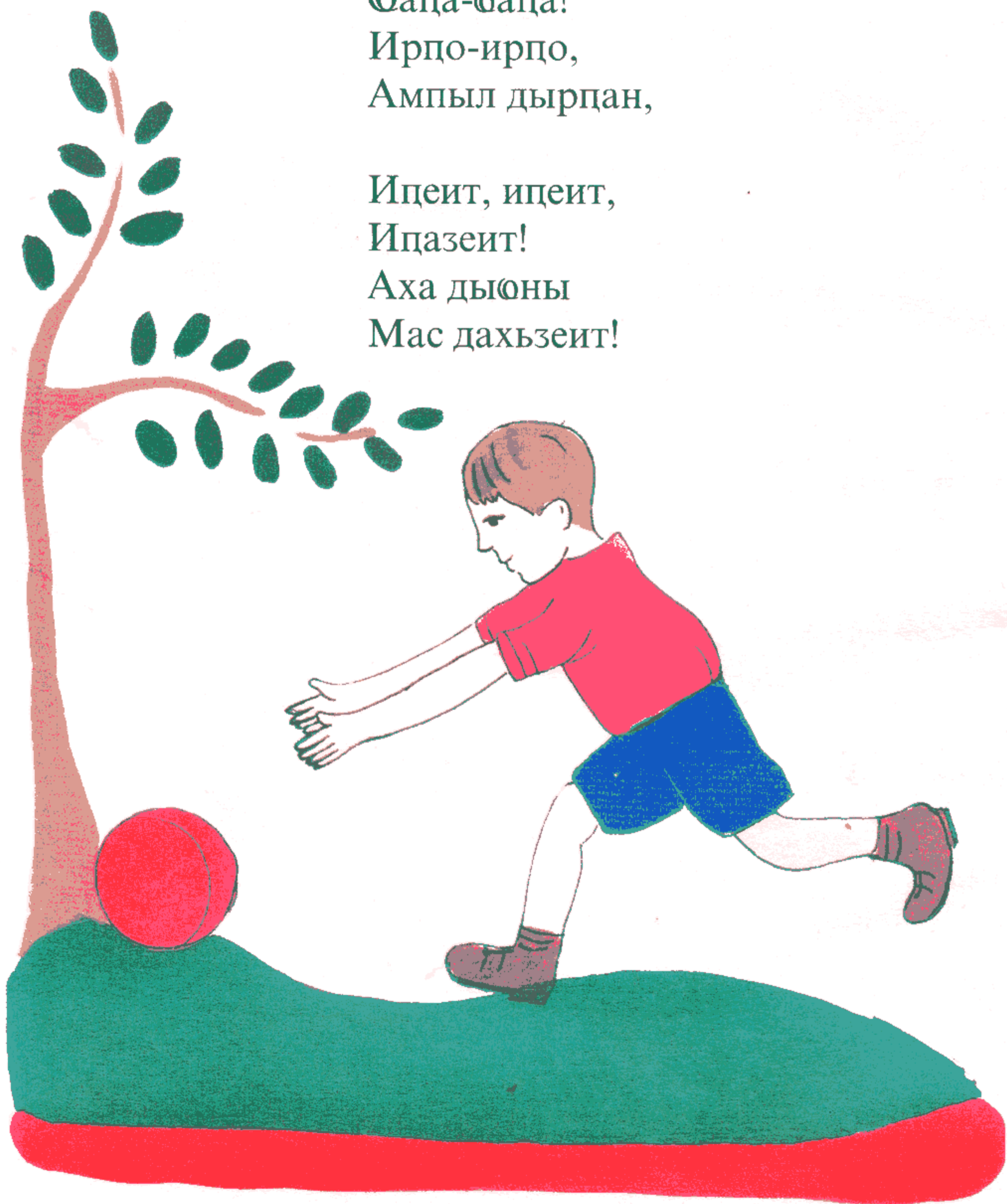




ЫНА-ЫНА!

Ына-ына,
Саца-саца!
Ирцо-ирцо,
Ампыл дырқан,

Ицеит, ицеит,
Ицазеит!
Аха дыюны
Мас дахъзеит!





УАРГЪАЛА

Уаргъала, уаргъала,
Цьымшьыргъала, уаргъала!
Уара ухалар, са слакәлап!
Сара схалар, уа улакәлап!

Ҳгәы шьтыцлап, ицырлап,
Гъала-гъала кахцалап!
Ажәџан ҳалаз ҳамшәазо,
Ҳгәыргъа-чча-ччо, ҳмаапсазо!

Уаргъала, уаргъала,
Цьымшьыргъала, уаргъала!
Ухала, ухала, ухалала,
Уашьтан сара схалалап!





МЫЦМЫЦЬ

Ицхеи-цхеиуеит
Амыцмыць.
Икәеи-кәеиуеит
Уи арыц.
Мрала иаазоу,
Мрала иобычоу,
Бзиа ишцазбо
Амыцмыць!





АБУП, ХАҘСАДГЬЫЛ!

Ҙабуп, иҘабуп,
Ҙабуп, Ҙа ҘаҘсадгьыл!
Ҙзаазо, Ҙа Ҙзыхьчо
Напы хаара Ҙадкыл!

Ҙхәычра, Ҙа Ҙхәычра –
Игәыргьа лашароуп.
Атынчра адунеи
иазылашарбагоуп!

Уара, уара уеипш
Тәылак Ҙьара иубома!
ҘаҘсадгьыл, бзанцы
Ҙазхара уҘазбома!

Ҙабуп, иҘабуп,
Ҙабуп, Ҙа ҘаҘсадгьыл!
Ҙзаазо, Ҙа Ҙзыхьчо
Напы хаара Ҙадкыл!





ЗЫН АШӨА

Асы, асы, цала-цала,
Мас иуапа нацеикит.
Опыжә-опыжә, цала-цала,
Икәашза ихыбны иаацыхит!

Ибыбышза, итатаза,
Адгьыл хооуп ишкәакәаза!

Асы, асы, цала-цала,
Цынчак ныцакәр-аацакәрит.
Багырк ныкәцал-аакәцалейт,
Ардәынакгы ныцыпраит.

Ибыбышза, итатаза,
Адгьыл хооуп ишкәакәаза!

Рееилахәа-рееилаца
Ахәыцкәа асы инылацалт.
Зеггы-зеггы цхеибацан,
Ампыл шкәакәа дыркәымпылт.

Ибыбышза, итатаза,
Адгьыл хооуп ишкәакәаза!



ЗЫН ХАРА ХҖНЫ

Ақәа леиуеит –
амра цхоит!
Асы леиуеит –
амра цхоит,
Адуinei зегь
еикәапцхоит!

Амш еилахәлоит –
амза цхоит!
Асы разнышра
еильцьцьоит!

Ха ихаздырам
еиужьны ақәа.
Ха хахааным
еиужьны асы!
Зегь иацәароуп,
еикәассы!

– Сума?

– Кәоума?

Хаи, ишәхәа!

– Кәапцсатоума?

Шәнеи, ижәба!

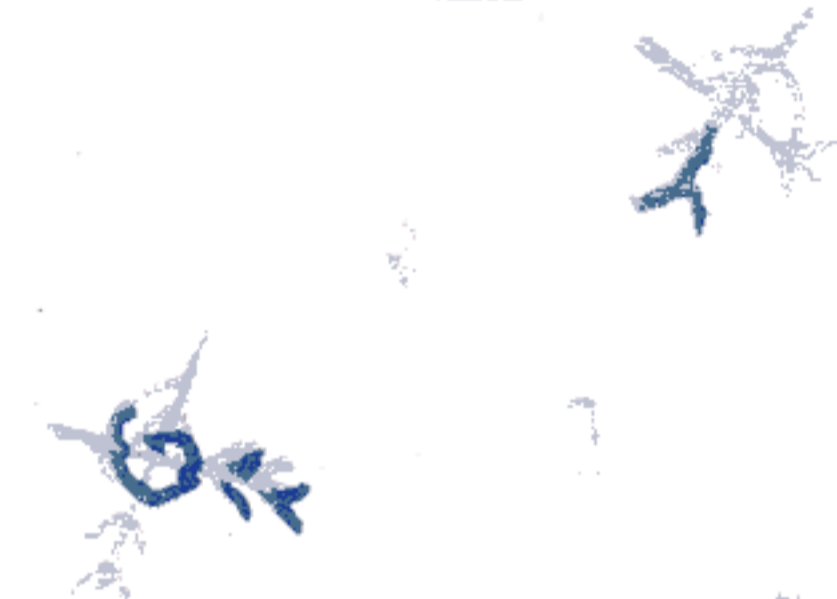
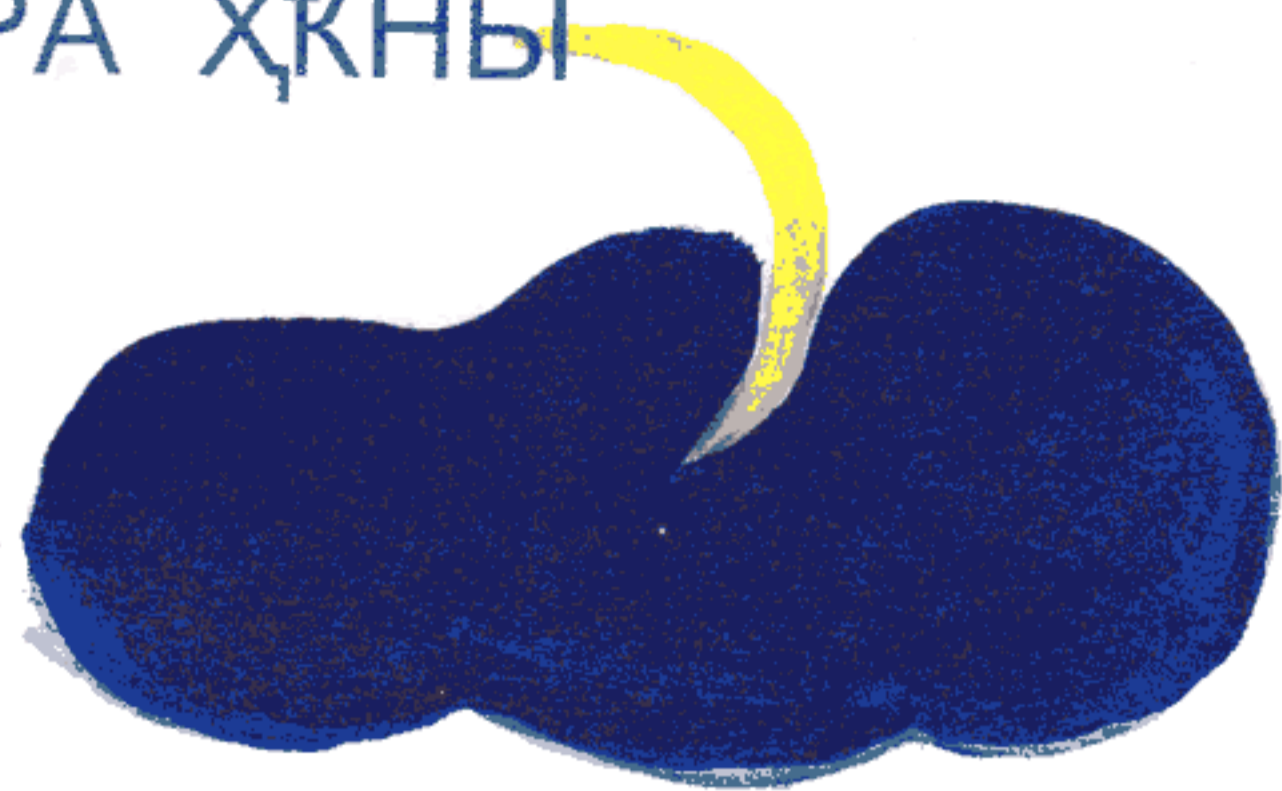
– Цәнума?

– Зәума?

Азын шәхәа!

Азын х-Апсынра!

Бәлә ишәбәбо уи хара!





АЦ-ҚАЦ

Изакәузеи, хай, закәузеи,
Ашьяц илоу ишкәакәаза?
Ашьяп пашәқәа шшәыр-шшәырза,
Ақьышә хәычы зынза икәырза!

Ме-е-ме-е, ме-ке-ке-е!
Қац-қац, Қац-қац, ме-е, ме-е!

Иафахуазеи, иажәыхуазеи,
Амгәа хәычы сакьаза?
Ашьыжь ами уи аниз,
Ашьыжь ами аныҕнатыз!

Ме-е-ме-е, ме-ке-ке-е!
Қац-қац, Қац-қац, ме-е, ме-е!



Узсыцәшәозеи, усыдкѡа узцозеи,
Сузыкоупеи сгәакѡаза!

Абгѡы пшқаза, згѡама умбац,
Аа, иустеит, иф, Қац-қац!

Ме-е-ме-е, ме-ке-ке-е!

Қац-қац, Қац-қац, ме-е, ме-е!





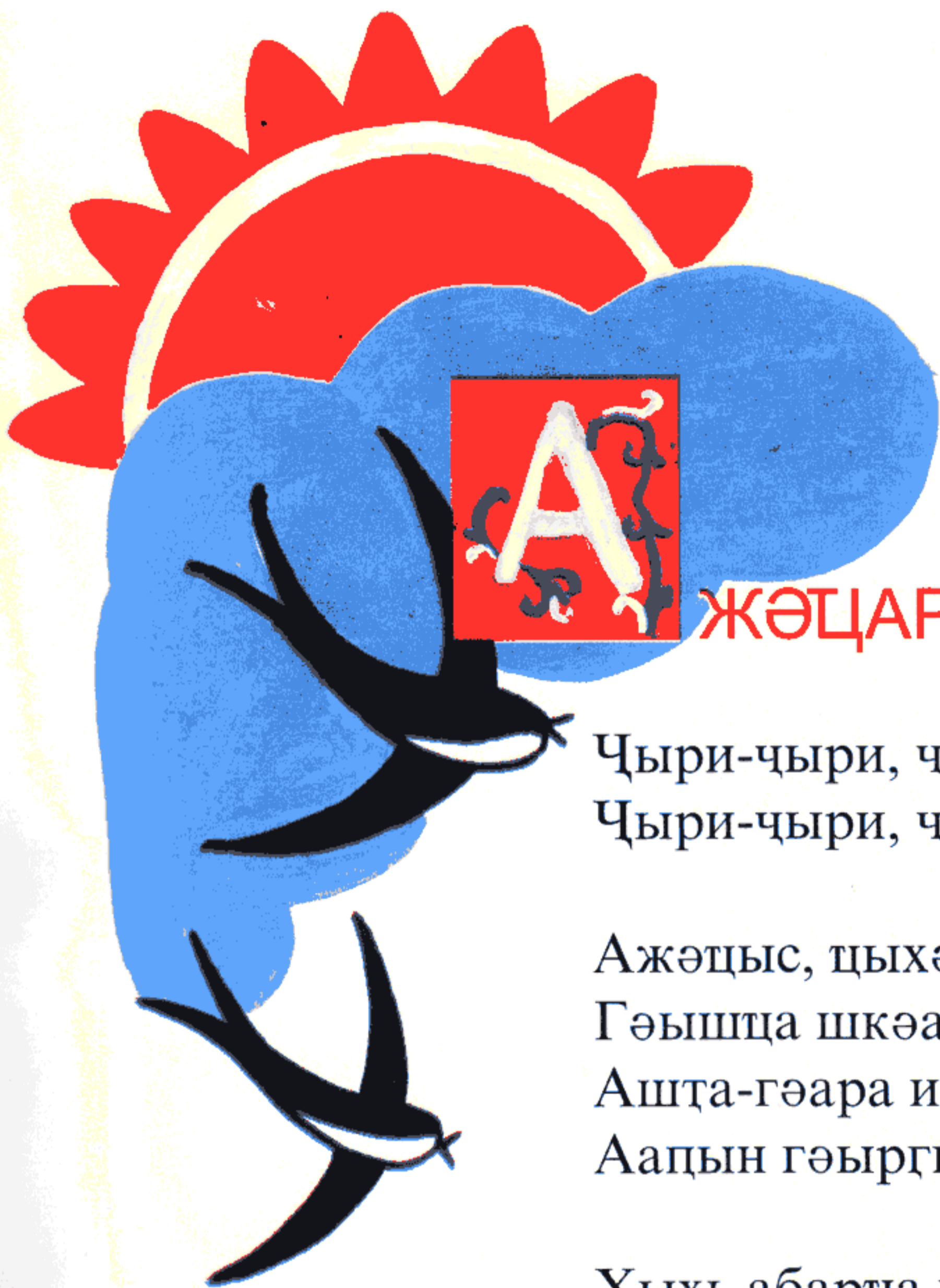
ШЗАХЬЗАРА

Хабациа ркынтэи
ижэйтэ жэацкоуп:
«Ла иабо, – рхэеит, –
хы иацсоуп!»

Хахаи, схэыцкэа,
цхьа шэцала!
Ижэбо-ишэахауа
Цкьа ишэцала!

Хара ишэкэыгоуп
Аашьа-тэара!
Бзанцы ишэыгмыз
цшзахьзара!





ЖӘЦАР РАШӘА

Чыри-чыри, чық-чық!..
Чыри-чыри, чық-чық!..

Ажәцыс, цыхәа быжькацәа,
Гәышца шкәакәа, жәөейқәацәа,
Ашта-гәара инахпрааит,
Аацын гәырғяхә аман иааит!

Хыхь абарца иныцыпрааит,
Тыцк аиурц инацшааит.
Сызас иамаз – уигьы мааи,
Ичырчыруа ртра рымҳаи!

Ажәцар хырхит, ираазеит,
Рхыцхьазара иазҳазеит.
Рычырчырбжьы гоит, абан,
Ашәа рхәааит, ишәмыршәан!

Чыри-чыри, чық-чық!..
Чыри-чыри, чық-чық!..



ИСА ЛХЫЛЦА

– Цицу, Миса! –
Лхылца ызын, дашьтоуп.
Иабакоу иара?
Акэакьяе икѣажьуп.

Миса, Миса,
Баша бымцѣуан.
Абасоуп еснагь
Бхылца шыбцѣызуа.

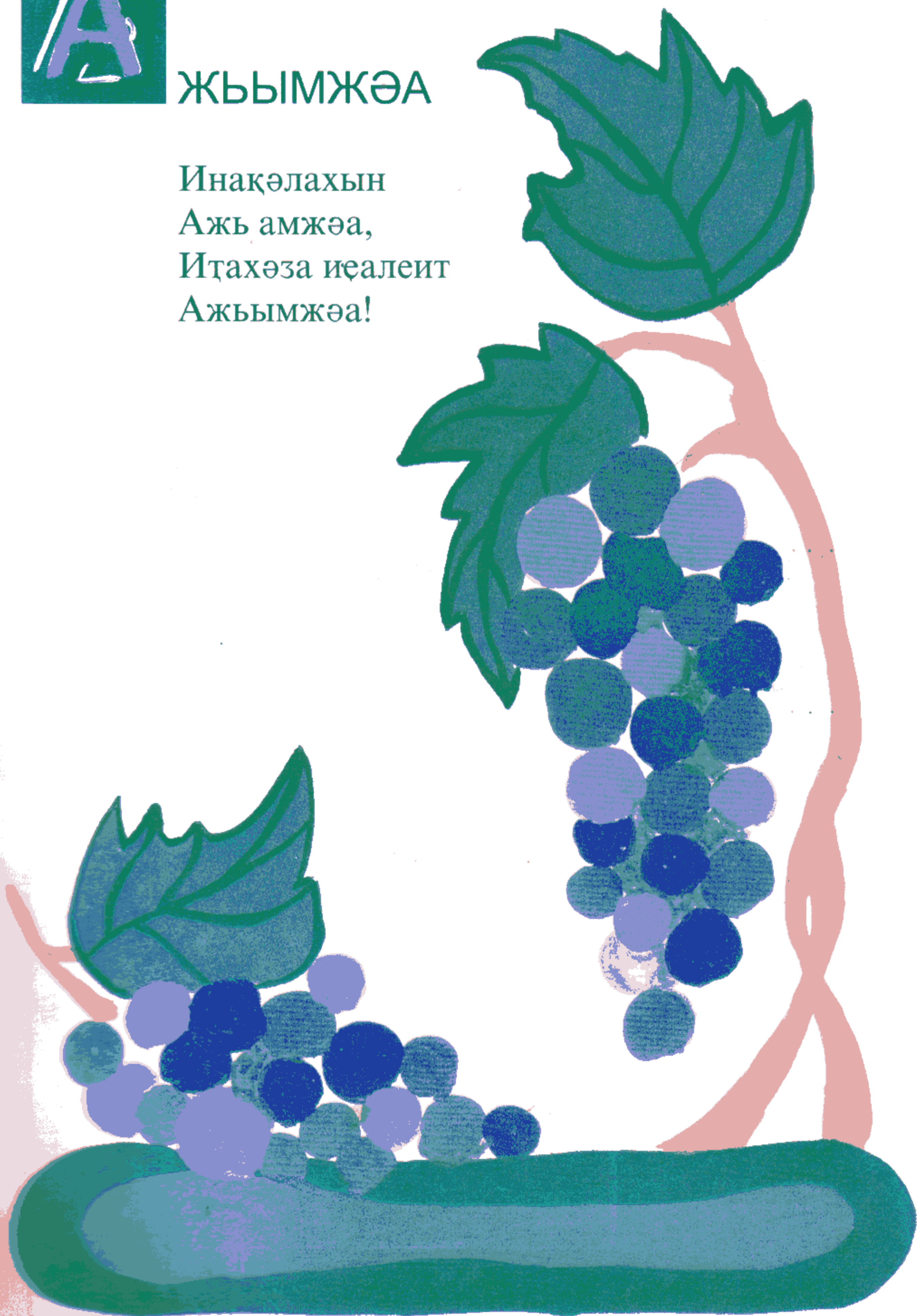
Миса, Миса,
Ус бымулароуп.
Быматѣа заа
Ртыцае ибцѣахлароуп!





ЖЬЫМЖЭА

Инақәлахын
Ажь амжәа,
Иҕахәза иҕалеит
Ажьымжәа!





ИС АШӨА

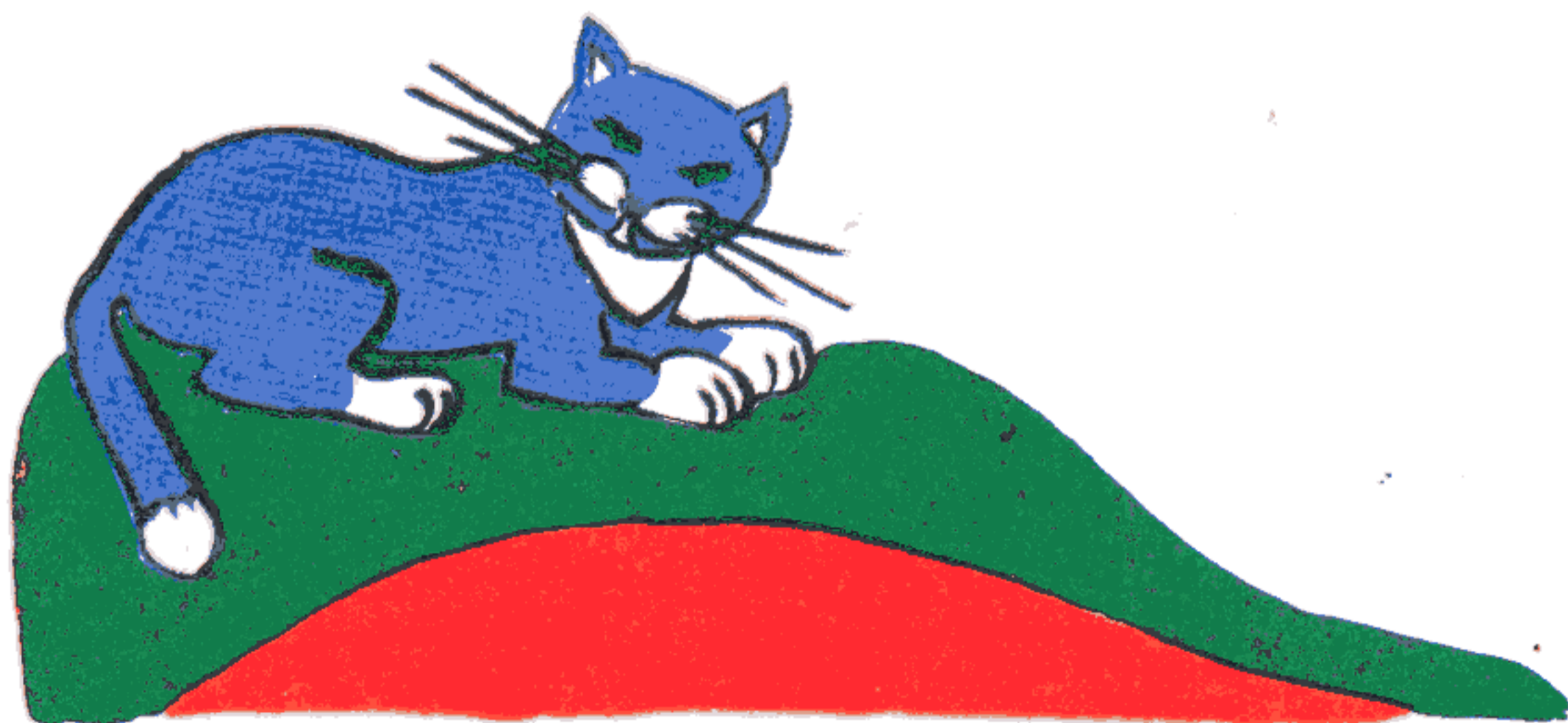
Миаау, миаау! Цис гәырмаау!
Иутахузей, Цис гәырмаау?..

Амла уакуазар, уааи арахь!
Ахьта уакуазар , уааи са сахь!

Акруеасцап, усырцхап,
Гәыр-рхәа усырцәап, уцсушьап!

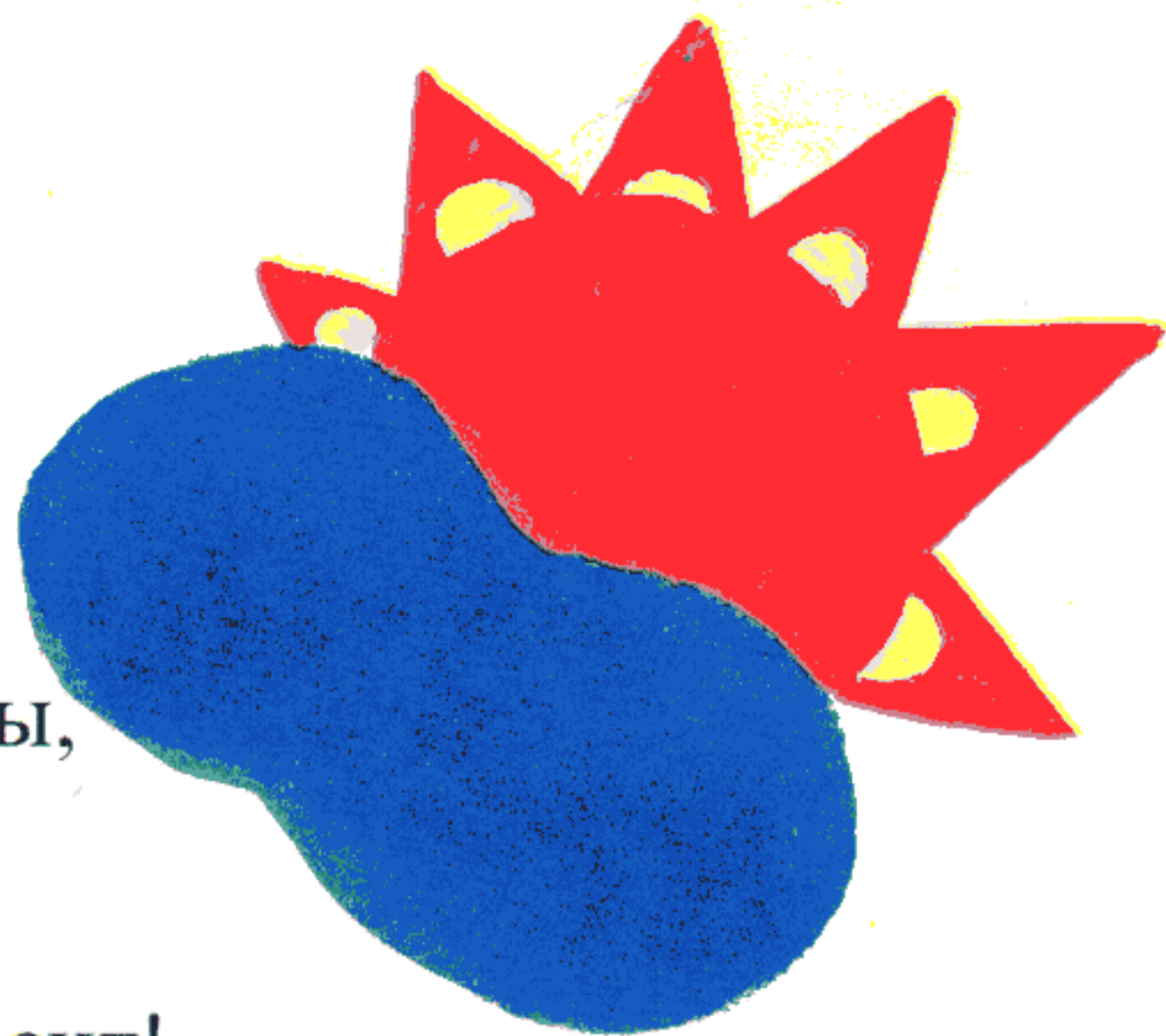
Нас уеыхар, Цьым, уара,
Иухьчалароуп хакеыюра!

Миаау, миаау! Цис гәырмаау!..
Арахь скалтахь уцан уааи!





МАРТ 8



Март аныхэа амш аены,
Ахэса шэгэыргъара иазкны,
Ашэт еизызгеит,
Ашэт сыкэшэеит,
Сан сыхаара бзы исыкэшэеит!

Нагзара ақэзааит ахэса шэымш!
Сан сыхаара, сан, са сымш!

Бхы бсырхъуам,
Бгэы нсырхом,
– Абри зиҳэазеи? – бсырхэом.
Бажэа обастэуам, сыцсынцры,
Сацзаауеит еснагъ бхэатэы!

Исгэакъазоу,
Зегъ реиҳа ицшзоу,
Сан сыхаара, сызкэыхшоу!
Шэышыкэса ахэса рымш ббалааит!





АПСАЗ АШӨА

Ашықәс Ғыц анықәа
Ҳамоуп ҳара.
Апсаз, Апсаз!
Уаҳхацха уара!

Апсаз, Апсаз,
Апсаз махә ката!
Ҳарчча, ҳаргәыргъа,
Зара катката!

Ацәымза лашара
Улцхо иаркуп.
Аецә кацхара
Ухықәцә иахаркуп.

Апсаз, Апсаз,
Апсаз, махә ката!
Уеилақхәан, уҳарцшзан,
Угылоуп укаткато!

Ахәмарга ғыцқәа
Умахә иацшьуп.
Ҳа хдаду цацашла
Уцака дҳазцшуп.

Аҳамта ссирқәа
Ҳаитоит уашьтан.

Ацсаз, Ацсаз,
Умыг хаумырган!

Ашықәс Ғыц аныхәа
Ҙамоуп хара.
Ацсаз, Ацсаз!
Уаххацха уара!





АКӘА ЛЫХӘМАРРА

Атыпха ссир
Сақәа дхәыцуп!
Лхала
Ахәмарра даеуп:

– Акәбар, акәбар
ацхаршә тоуп!
Абкәыл, абкәыл –
Ашыла тоуп!

Цис-цис ықәтәоуп
зымәа акәардә.
– Кәырт-кәырт! – амшуп
Нан лкәарт!

Сақәоу?..
Сақәа
Дыкоуп Акәа,
Сасрыкәа хәыц –
Уа Ғасракәа!

Уа уабанхо?
Цьым, ихәа:
Мықәу,
Цьгьардоу,
Ма Цьырхәа?..



ЦЭЫКЭБАР

Акэац-акэац!..

Акэац-акэац..

Ацэыкэбар

Иашьталт

ацэыкэбар!

Иабацеи,

Изма

урт рхабар?

Еимхэыцца

Амахэ ахьтэ

ицалт.

Цицеи

Нуцеи

рнапы иантэалт!

Акэац-акэац!..

Акэац-акэац!..



КАРМАЦЫС

– Цәит-цәыр-рит!
Чық-чыр-рит!
Цәи-цәи-и!..
Бабацәи-и!..

Ишаз,
ихәлаз аҫахыз,
ашәабжь ҳағым
кармацыс!

– Цәит-цәыр-рит!..
Чық-чыр-рит!
Цәи-и-цәи-и!..
Бабацәи-и!..

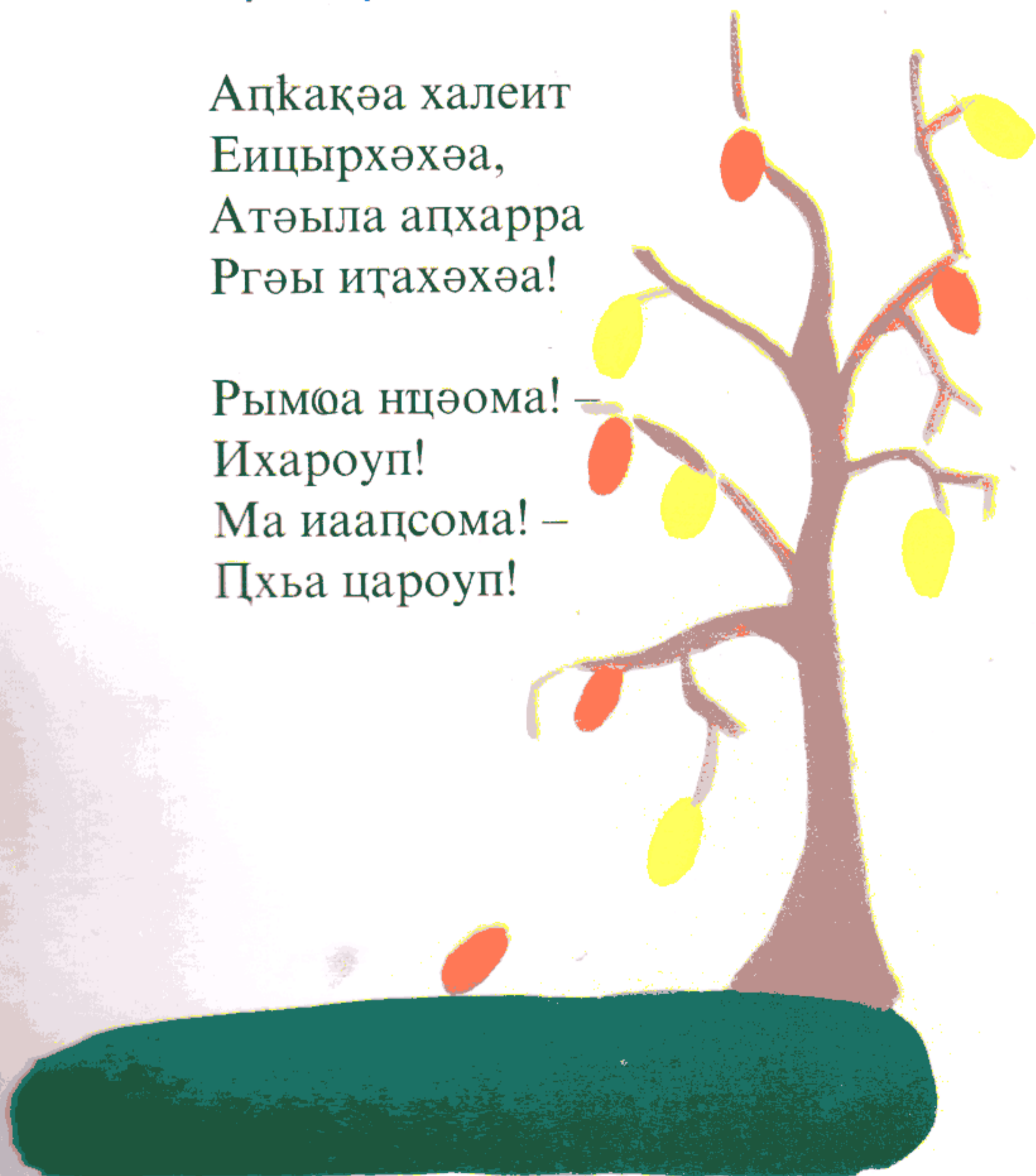




ЦКАҚӘА

Ацкақәа халейт
Еицырхәхәа,
Атәыла ацхарра
Ргәы иҫахәхәа!

Рымҫа нцәома! –
Ихароуп!
Ма иаацсома! –
Цхьа цароуп!





АМПЫЛ АШӘА

Ампыл, ампыл, укәымпыл!
Адәы иацәа укәкәымпыл!

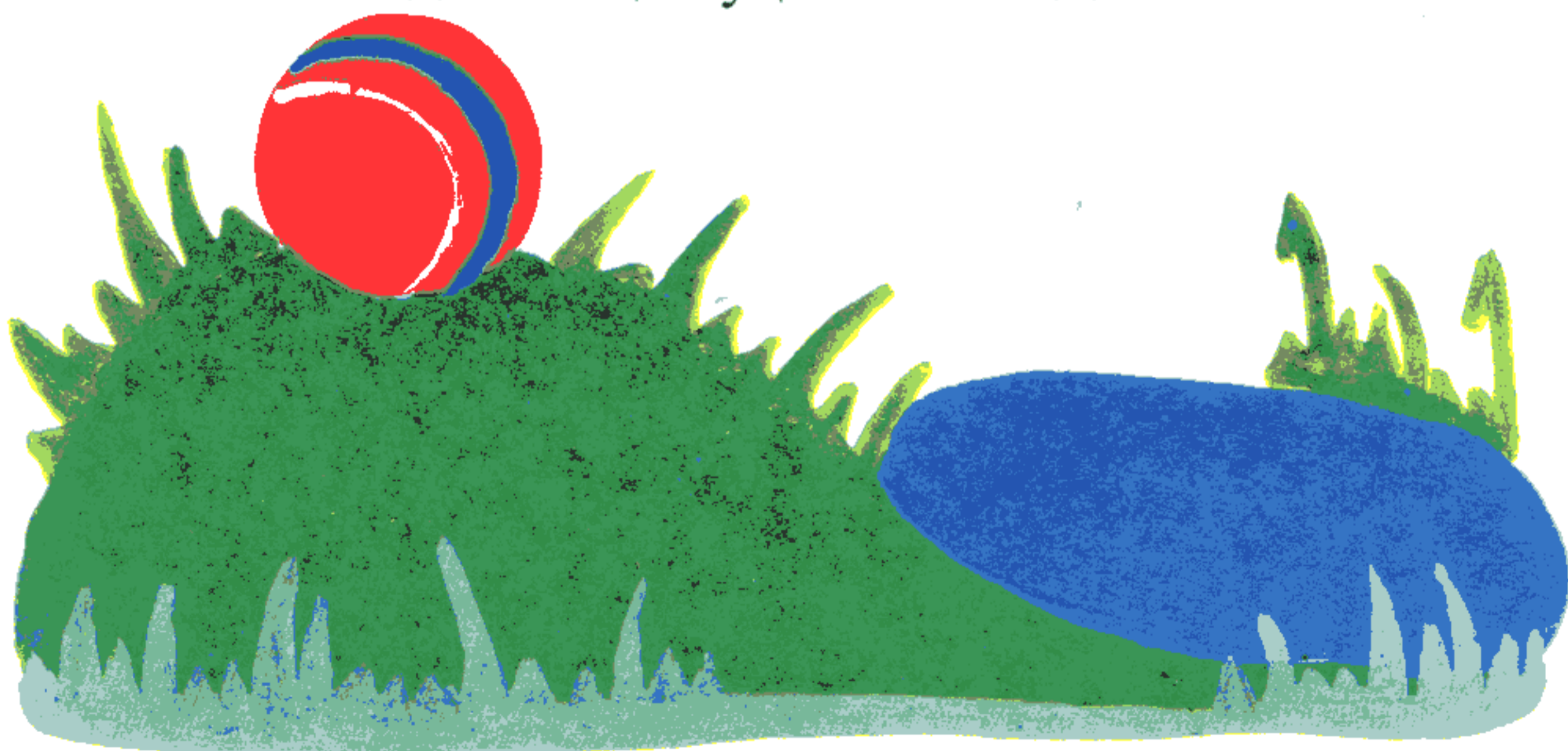
Иааигәа умнеин уи Кәымпыл,
Нак азмах ахь уиркәымпылп!

Ампыл, ампыл, укәымпыл,
Укәымпылуа Қәтыл уицыл!

Қәтыл уиршәып сара сахь!
Сара усыршәып иара иахь!

Ампыл ҳаслап ҳазхара!
Ампыл асшәа ҳдап ҳара!

Ампыл, ампыл, укәымпыл!
Адәы иацәа укәкәымпыл!





АРМЕИ АЦЬМЕИ

Ех, ацма, ацма,
Дышцаргэаки Цьарма!
Ацмабоура илалбааицан,
Ацмагэара интеицалейт.
Ацмагэара ианыютица,
Ацмампазра ицэылалейт.
Ацмампазра ишылицан,
Ацыкэреитра ишалапкейт.
Ацыкэреитра ианшылица,
Ионы ацра ишылалейт.
Цьарма ацра ианылица,
Ахэы акэаора ихацалейт.
Ахэы акэаора ишалбааицан,
Ацмагэара итеицалейт.
Атах даасуа иныцхеицан,
Ацмабоура инхеицалейт!



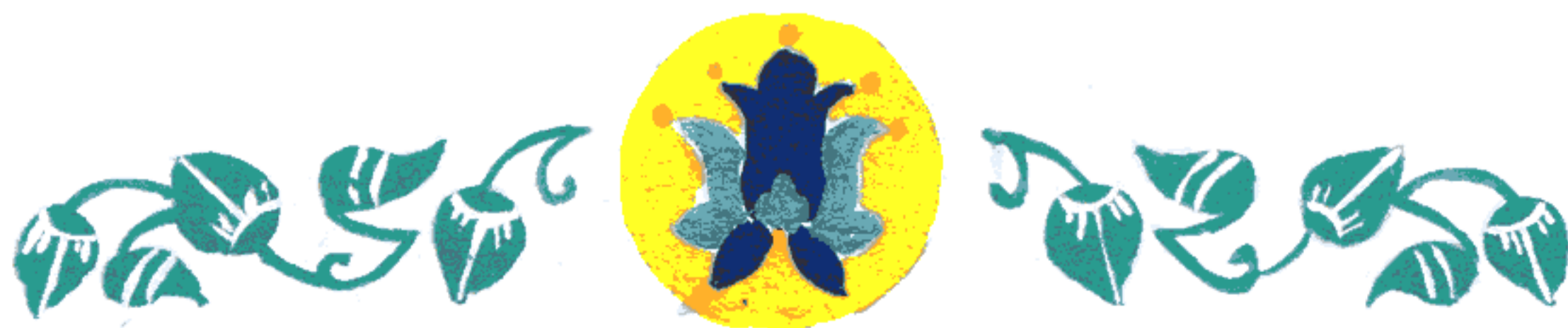


ЛУ АШӨА

Алу, алу,
Улагала!
Саунау-Саунау!
Улагала!

Хьыбла,
Бааила
Лагара.
Аа, алу,
Благала!

Гэыблаала
Иаагала,
Саара хыла
Игала!





АРИҚА, ТЫШӘКА !..

Ҳариқа, Тышәка,
Уакәша амзырха!
Кәйтқәак еибарқыжит,
Уыон, еикәырха!

Абга цыхәабаба
Ацыхәа ацыркья!
Цсымтәы бгалацзар,
Нак ицхаца!

Ҳамцан дааумышьтын
Ҳгәарц, ҳаон иағоу.
Уеатаза умыцәан,
Идыр уа ушыхьчоу!

Ҳариқа, Тышәка,
Уакәша амзырха!
Шәартарак ҳақәшәар,
Уыо, ҳаикәырха!





ЫЦЫГЭА

Хыцыгэа илыртеит
хыы гэыгэымк.
Хыцыгэа дахэеит
хыцыгэагэынк!

Ибаша-машамзт
ахыцыгэагэын,
рахэыцла ипахэза
амгэа тэын!

Дмаашазакэа
илсыр, ма илцар,
Иалшон цкы сирк
лышэнацар!





ЖӘЦЫС

Ажәцыс, ажәцыс аачыр-чырын,
Гәыргъаәхәаша аман иааит!
Шәти иацәарей реынейбыртан,
Аацын гәыргъахә рыман иааит.

Аацын, аацын,
Аацын цшза,
Ашәа узаххәоит
Иҳаракза!

Абла ацәахуа, ицхашьошәа,
Заа ицәырцит адәыкрын.
Акакачқәа иқәырцошәа,
Реаларцсазеит аҳаскьын.

Аацын, аацын,
Аацын цшза,
Хгәыргъоит
Харт зынза!

Иблахкыгоуп апсабара,
Ғыц иизшәа адунеи!
Аацын, аацын,
хгәыргъа зҳара,
Ицегъ уцшзара ҳарбеи!

Аацын, аацын,
Аацын цшза,
Ғашәа уалоуп
Ухааза!





ХЭЫЦРАШЭА

Ишэхэа ашэа – ахэычрашэа!
Ахэычрашэа – ха хазхашэа!
Ахэычггы ицу, ахэычггы иашэоу!
Адуггы ицу, адуггы иашэоу!



Уа ихэычымкэа – изызхахьада!
Уа ихэычымыз – ззырхэахьада!

Ахэычроуп уи, ахэычроуп,
Уа иароуп уи, уа иароуп! –
Хирагь иацу, хазхарагь иацу.
Хаацын иацугь, хазын иацугь!
Хеарагь иацу, хажэрагь иацу!
Ахэычроуп уи, ахэычроуп,
Уа иароуп уи, уа иароуп!

Хапстазаара ес иреыцуа,
Хамџақэа зегь ихацырнысуа!

Ацыхэтэанза – зылцха хацу!
Ацыхэтэантэй хамџагь иаццо!



Ишәхәа, ишәхәа ахәычрашәа!
Ахәычрашәа – уа хазхашәа!
Ахәычггы ицу, ахәычггы иашәоу!
Адуггы иацу, адуггы иашәоу!..

Уа ихәычымкәа изызхәахәада!
Уа ихәычымыз – ззырхәахәада!..





ЗИАЛА, с – **АНБАН**, БЗИАЛА!..

Бзиала, с- *Анбан*, сылашара,
сан лыбызшәа, сымш ашара!
Уҕацхья исуалу – рацәазоуп,
Сахьуцырцуа – са исгәырѳоуп!

Ҳан лыбызшәа – ххатәы бызшәа,
еыц иаабазшәа, иахнырызшәа,
Уара уоуп изакәыз хзырцаз,
Уара уоуп бзиа иахзырбаз!

Класск акынтәи класск сыоналап,
Адырра-зҳара ахәыцшзахь схалап,
Исызцәырцып егъа шәкәы ссир!
Исызхыртып егъа хкы ссир!

Зегь акоуп, абрака исхәоит:
Зегъы уреигъны уа усзынхоит!
С – *Анбан*, с-*Анбан*, сылашара,
Сан лыбызшәа, сымш ашара!





ЛАКӘТӘЫЛА

Лацәкәы-лацәкәы!..
Лацәкәы-шьацәкәы!..

Илацәкәуеит,
Ишьацәкәуеит,
Ацых иалоуп,
Ицыруеит.

Ана ицәар –
Ара иакуеит!
Ара ицәар –
Ана иакуеит!

Ана ихәыцкьоит,
Ара икаччоит.
Ладеи џадеи
Икәалкәацьоит!

Ецәа кәицран –
Жәџан кәнацоит!
Лакәтәыла ссирк
Ацнацоит!

– Иарбан, ҳаи, нас,
Изакәи?..

– Ҳазшәыргәакуеи?.. –

– А-з-ы-р-кә-и!



ДАҒЪ

Кәәә-кәәә!
Кәәә-кәәә!..

Иакәымцит,
Иакәымцит,
Иакәымцит дағьык.
Иахәоишь уеизгьы?

– Са сьзтоу азмах,
Са сьзтоу азмах
Реиғьуп зегьы,
Реиғьуп зегьы!..
Абри акәзаарын
Иахәоз иғьазкны!





ЖӘАР ХӘМАРРА

А –
ри –
ца –
ца –
ми –
ца!..

Цуца лоума,
Цица лоума,
Аца рбама,
Ацха рфама,
Амца рзама,
Ацыца ргама!..

Ца –
мца –
цахә!
Имцымзарггы –
цахә!

За –
мза –
захә!
Изамзарггы –

захә!





АРТ ШӘАХЬ ИЗБАХЬАДА!..

Ашәә

(Д. Гәлиә иҗырҗишы)

Арт шәахь избахьада,
Ахәычқәә ашкол ахь имцоны,
Ахәычқәә ацара рымцоны,
Ашәкәы бзиа ирымбоны!..

Раида, раида, раида, раида,
Ахәычқәә ацара рымцоны!
Ашәкәы бзиа ирымбоны!..



Арт шәахь избахьада,
Ауаа адыррахь имеихоны,
Царада зҳара калоны,
Царада ажәлар цхьа ицоны!

Раида, раида, раида, раида,
Ауаа адыррахь имеихоны,
Царада зҳара калоны,
Царада ажәлар цхьа ицоны!



Арт шәахь икоуп ззырхәахьада,
Ахшыю ацшәыман изымбоны
Ацара шыкоу ицыргәаны,
Рыюбагь шыкоу ишьатаны!..

Раида, раида, раида, раида,
Ахшыю ацшәыман изымбоны,
Ацара шыкоу ицыргәаны,
Рыюбагь шыкоу ишьатаны!

Раида, раида, раида, раида,
Рыюбагь шыкоу ишьатаны!





НАНА ЛАШӘАҚӘА

*Аибашьра иалиааз, смоҗа җиқа Анана!
Гәдоуҗа ҳахцәаны ҳаныказ илхысхәааз*

1. АНАНА ЛАШӘА

Наани, наани, шьышь наани,
Наани, наани, хәыхә наани!

Быцәа, смоҗа, сыҗсынҗры!
Быцәа, сыҗшза, са сразкы!

Сымыш, сыҗых – бара боуп!
Сымра, сымза – бара боуп!
Бара-бара – бара боуп!
Барей ббызцәа хәыҗқәеи шәоуп!

Шәара-шәара – шәара шәоуп,
Игәыргъа зхаша – шәара шәоуп!
Еиҗзызхаша – шәара шәоуп!
Аамҗа цәгъа хәыҗқәа шәоуп!
Нцәа сызиҳәогъ – шәразказоуп!
Нанду Нели дшәыкәыхшоуп!

2. СГӘЫРҒЪА ЗХАРА, СГӘЫҒРА ЗХАРА!

Наани, наани, шьышь наани,
Наани, наани, хәыхә наани!

Быцэа, смоґа, сыхьзыркы!
Быцэа, сыцшза, сыцсынцры!

Сгэыргьа зҳара – бара боуп,
Сгэыгра зцугьы – бара боуп!
Бара, бара – бара боуп!
Бара ббызцэа хэыцқэа роуп!

Шэара, шэара – шэара шэоуп!
Ацсны ацеицш лаша шэа шэоуп!
Ацсны дгьыл зтэугьы – шэара шэоуп!
Ғазэы, итэни, мап, мамоу!
Ғазэы, еазэы, мап, мамоу!
Нанду Нели дшэыкэыхшоуп!

Наани, наани, шьышь наани,
Наани, наани, хэыхэ наани!

3. АНАНА ЛЫРКЭАШАГА

Ғай-Ғай! – калцаны!
Ғай-Ғай! – дкэашаны!
Ланду ла лзы дкэыхшаны!
Дкэыхша-кэыхша-кэыхшаны!

Сыцсынцыра – лара лоуп!
Сыцсатыюра – лара лоуп!
Смоґа шана! – лара лоуп!
Смоґа, сыцшза – лара лоуп!

Лара лоуп, – лара лоуп!
Уаҳа азэгы – мамоу, мамоу!

Ҳай-ҳай! – калцаны!
Ҳай-ҳай! – дкәашаны!
Ланду ла лзы дкәыхшаны!
Дкәыхша-кәыхша-кәыхшаны!

Сымш азҳара – лара лоуп!
Сыцх ашара – лара лоуп!
Сымра лаша – лара лоуп!
Сымза качча – лара лоуп!
Лара, лара – лара лоуп!
Уаҳа азәгы – мамоу, мамоу!

Ҳай-аҳай – калцаны!
Ҳай-ҳай! – дкәашаны!
Ланду ла лзы дкәыхшаны!
Дкәыхша-кәыхша назаны!

Ҳай-ҳай! Ҳай-ҳай!...



АПОЕМА ХЭЫЦҚӘА



ЫЦЛАРКӘЫКӘ

– Хыцчачар капшь,
Лымха сежь,
Цышәцәызына,
Цыхәаөзына,

Сыцларкәыкә хәыц,
Сыцларкәыкә!

Шьыжь – тыгә-тыгә!
Шьыбжь – тыгә-тыгә!
Ес бажәырцда,
Ес тыгә-тыгә!

Бажә ушасуа –
умаацсазoi?
Узышьтоу уаха иумбазoi?
Иубазар, нас,
иузымхазoi?..

баргы, ак умбазoi?
тыгә!..

Хәаҗамаҗоуп са сзышьтоу!
Даара имаҗуп баҗә иаҗроу!
Ак умбарҗы, ак умбазои?

Аха усҗы –
ес тықә-тықә!
Ак аҗаҗап
сыц ацықә!..–
Абас аҗәан уи
сыцларкәыкә,
Еиҗаналаҗт: –
тықә-тықә-тықә!..
Ихаам-иашшам,–
Тықә-тықә-тықә!..
Фашья змамоуп
шьоукы хзых!
Иараз акәзар –
Хы, қырбыч!
Иҗычтәызарҗь –
уа иаҗычп!

Тықә-тықә-тықә!..
Тықә-тықә-тықә!..
Шьыҗь – тықә-тықә-тықә!..
Шьыбҗь – тықә-тықә-тықә!..
Абаҗә иасуеит –
Ес тықә-тықә.
Сыцларкәыкә хәыч,
Сыцларкәыкә!



ЗООПАРК

Зэыр ижэдыруоу
Азоопарк?
Шэынҗазгалап
Уажэ абар!

Цстэи цсаатэи
Зегь еизгоуп,
Наныкьара! –
Митэ бароуп!

Идукэа-дукэоуп
Асланкэа!
Амшэкэа ракэзар –
Амбатэкэа!

Цэгьа иршэагоуп
Аматкэа!
Имамыршэагоуп
алымкэа!

Рыбжьы тыргар –
Җай, дыдроуп!
Ршьапы кыдкьар –
Дгьыл цысроуп!

Иныкэпал-аакэпал,
аа, маамын!

Эгъы иргэалхар
Агъы!

Агъы икэтэоуп
Агъы!
Эгъы аатар –
Эгъы аатар!

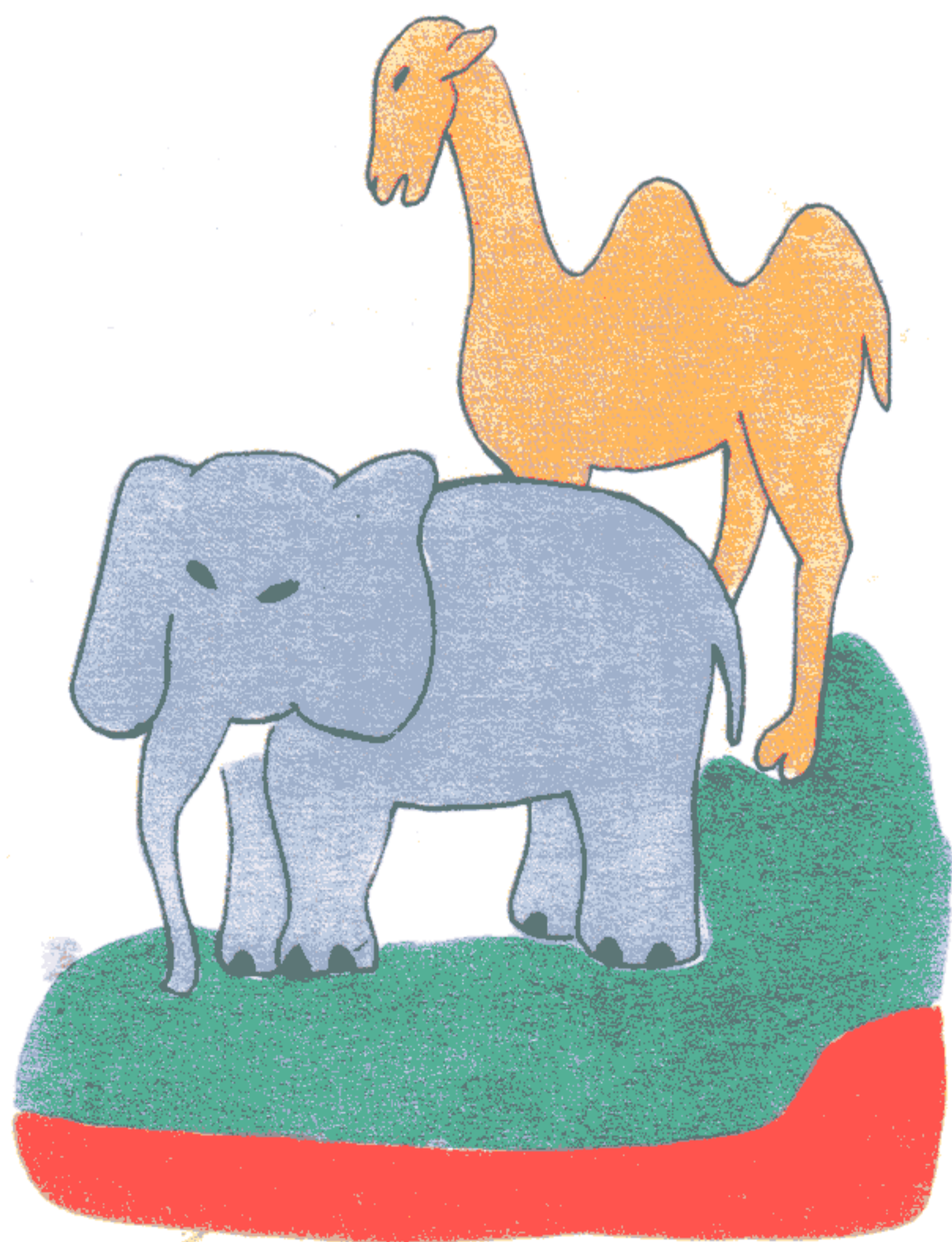
Агъы ухэа
Агъы, –
Эгъы дамбац,
Эгъы дмахац –

Эгъы цсаатэ ссир,
Эгъы цстэы!
Эгъы икам
Эгъы хы!

Агъы аата
Агъы ицоу
Эгъы гылышацуп,
Нас, иубоу?

Агъы цыкэза,
Егъы амахе!
Агъы цэитза –
Агъы!

Угъы егырт
Егырт, егырт...
Шэаргы шэнеи, нас,
Шэеибадыр!





ӘЫНДА ЛХАҘЫЦ

Ицысызаап Гәында лхацыц!
Инахалыршәын арахәыц,
Иақәнагацәкьаз.

иақәлыршәеит:

Дымшәа,
дмырха,
ма дмыхәхәа,
Икны даахан,
иаацлыршәеит!

Цкьа иангәалта изеипшраз,
Арахәыц нак инахлыршәан,
Гәында иналган уи лхацыц,
Аон акәакь аҕы днатәан,

– Цу-у, цу-у,
Арцу, арцу!
Ажә устоит,
Аҕа сыт,
Ажә устоит,
Аҕа сыт!
Ажә устоит,
Аҕа сыт!..

Хынтә иаалхәан абас
инкалыршәит,

Атзи агәи
ирыбжьалыршәит.
Дыпшын Гәында,
хымш дыпшын,
Ахымш –
асаркьа дананцшыл,

Шака дгәыргъаз,
шьыри, ижәбанда!
Атрым дыцеит,
Дычча-ччеит Гәында!

Иахьыцлыршәаз
уи лхацыц
Ахы
оыцнархәхәеит аеыц!

Икәашза,
Ац хәыч хахаза,
Бырлаш чыц хәычк
иашәаран,
Цис хацыц хәыч
иакаран!





АКЪАЛА ЛЫЦШААШЪА

Къакъала илымбеит
Лыкъанцъа.
Къакъала илцэызит
Лыканцъа.

Дыоуа-дыоуа
Дашьталеит.
Ахэыцкъа зегь
Дрылцшаауеит.

Сакэа лоума?
Сакъа лоума?
Хэакъа иоума?
Шакъа лоума?

Лоума – иоума?
Уоума? – хэо,
Ауеимадахэа
Зегьы дрыхьзо,

Дшааиуа-шааиуа
дшааиуаз,
Ассир, ацьшьахэ
Шцалбеи!



Цис алахәмаруан
Лыкьанцъа!
Азы ихыла ицон
Лыканцъа!

Сакәа даеуп
Аччара.
Сакъа илыст
Къатеипцәарак!

Хәакъеи Шъакъеи
Еибаркәашоит,
Рәыза абасгъы
Ддырцхашьоит:

– Мала аапса
Еимдауа,
Зәызцәа рыгәра
Ззымгауа,

О, Къакъала,
Къакъала!
Бышцацхашьеи
Иахъала!





КӘЫКӘУ

– Кәы-кәу!..
Кәы-кәу!.. –
Кәыкәук абжыы
Ашәчра иаалысит
Шыжык.

– Кәы-кәу!..–
Ахәычқәа гылт.
– Кәы-кәу!.. –
Адукәа дәылцт.

– Кәы-кәу! – рхәан,
Иркатәеит,
Ажәла шкарцсаз
Надырбеит.



– Кэы-кэу!.. –
Ацэ царкит.
– Кэы-кэу! –
Аеага ркит.

– О, рерашья! –
Ашэа геит.
– Шэаха, амарцья! –
Ашэа рхэеит!

– Кэы-кэу! –
Зегьы нхейт.
– Кэы-кэу!.. –
Зегь цшзахейт!

Дэазак цэырцит,
Ужэрак хтит.
Апыткэыркэа
Цэырцит, иптит.

– Шымхейт! – зхэада?
Аахаи!

Аацын гэгэала
Ацашэ ахайт!





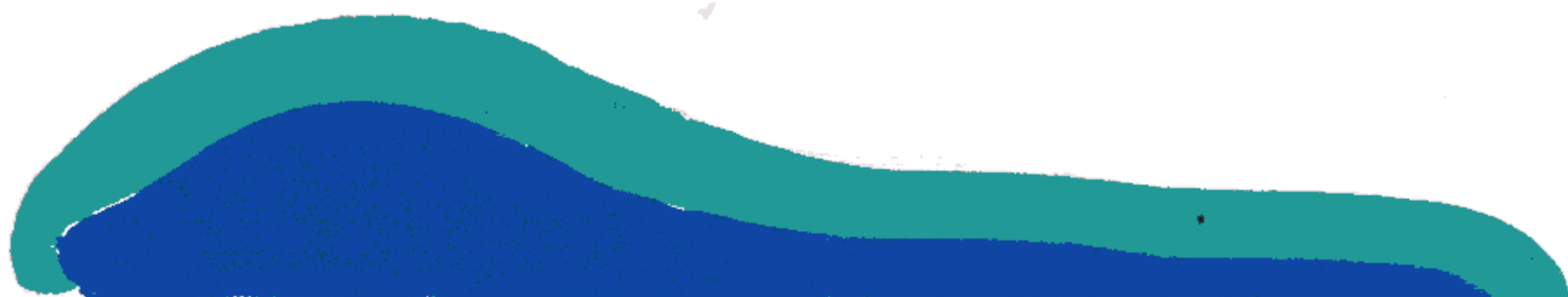
ЫШӘ ШЬАПАЖӘ

Қарамеа,
Қарамеа,
Адгьыл мрыцқба,
Нышә меа,
Ацш ламца,
Акәыд ламца,
Имаапса,
Ак камца,

Фан – иафарцы зегьы,
Ихәап-жапуа икаларцы,
Ашьха илыбаан хәылбыехак,
Ибылгьо иналалт Мышә мхыртақ.

Кәыре аргеит,
Пыре аргеит,
Ацьықәреи шьата хнарбгеит.
Инапкья,
Ишьапкья,
Иәнажәеит алапкья!

Иазышьтымхуа амгәацәажә,
Бықхәа инышьтакшо ашьапажә,



Икрым-ерымуа,
Иқарамео,
Азхарафар,
Нак имцо!

Аха сишь?..
Алақәа шит.
Хәычи дуи
зегь еипхныот.
Иоашьталан уи рыекья,
Ипхарцазеит ахы тқья!

Абасоуп, нас, Мышә Шьяпажә,
Ушақәызуа умгәацәажә!

Иааумрых,
Илоумца,
Умаапса,
Ак коумца,
Азин узтадаз уара
Рмал афара жә



Маамын абыз неихьнашъит,
Анапы агэаѳа иныѳнашъит.

Какан хаѳыгэак
аѳыхьашэеит,
Расаѳ кэымпылк
ампыѳашэеит,
Жьыргэыѳк тахэза
иаатнагеит,
Хьаѳшькгыы ѳаѳшьза
иаатнаршэеит!

Маамын зынза игэыргэазеит,
– Чыжь-чыжь!.. –
Иамшу чыжьрахеит!
Ѵаѳахэ змоу дауѳашьахуа! –
Абрик зынза иазѳьяшьахуам!





ҚӘЕИ АХӘЫҘҚӘЕИ

Атх ухымкәо,
амш ухымкәо,
улеиуа-улеиуа,
улеиуа, ақәа,
уцәыуа-цәыуоит:
ақәкәа-қәкәа!..

Уа хзыниазеи,
азы хзагазеи?..
Бәтеи Камеи
зурбаазазеи!

Ахьта рылалар –
ирыцсыхәеи!
Ахьта злалаз –
уи дмеимсахуеи!

Аимхәа имыхьуеи,
ихәда мчыхуеи!
Ихгы цжәахуа –
ашоура шьтимхуеи!

Ашоура шьтызхыз –
ус дымцшыруп!
Дышьталароуп,
иеихәышәтәыроуп!



Мчыла, ирто
ахәшә ижәыроуп!
Ацхагь атан –
Ахшца ижәыроуп!

Уа ишцарыцхау
Батеи Камеи,
Урт ишырцәымгу –
Зәыр изхәама!..

Арахь – рышкол,
рцатәқәа нымхеи!
Рдәы хәмаррагьы –
Ацыхәа цымцәеи!

Урт зегьы-зегьы
ирыгымхашеи!
Рөызцәа хәыцқәагь
ирыцамхашеи!..

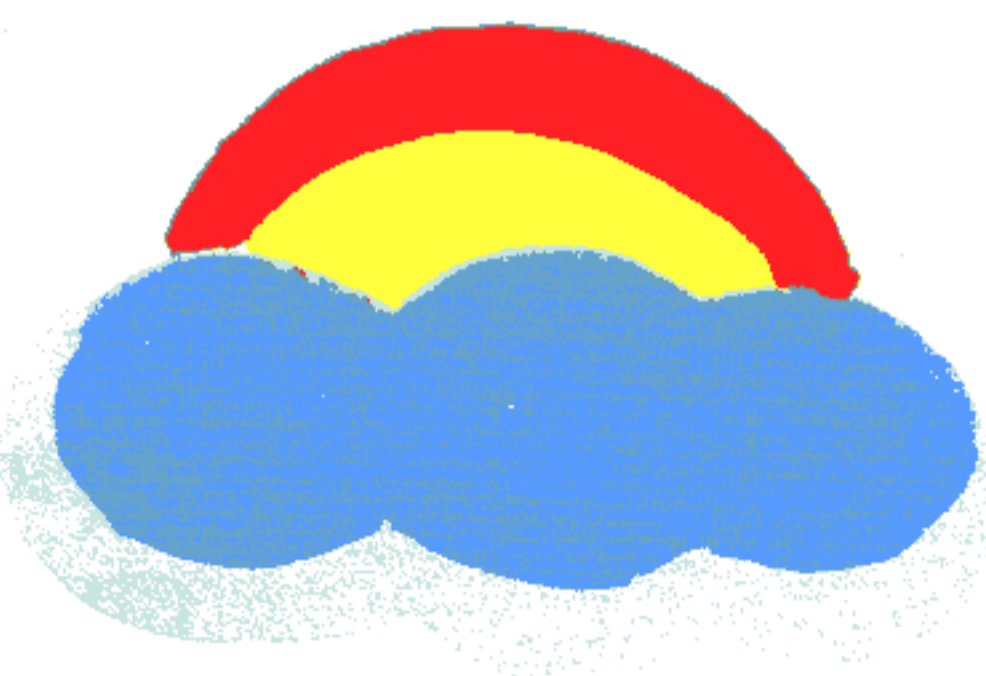
Ақәқәа-қәқәа!.. –
Уцәыуо, ақәа,
икоуцазеи,
иугәагьзазеи!..



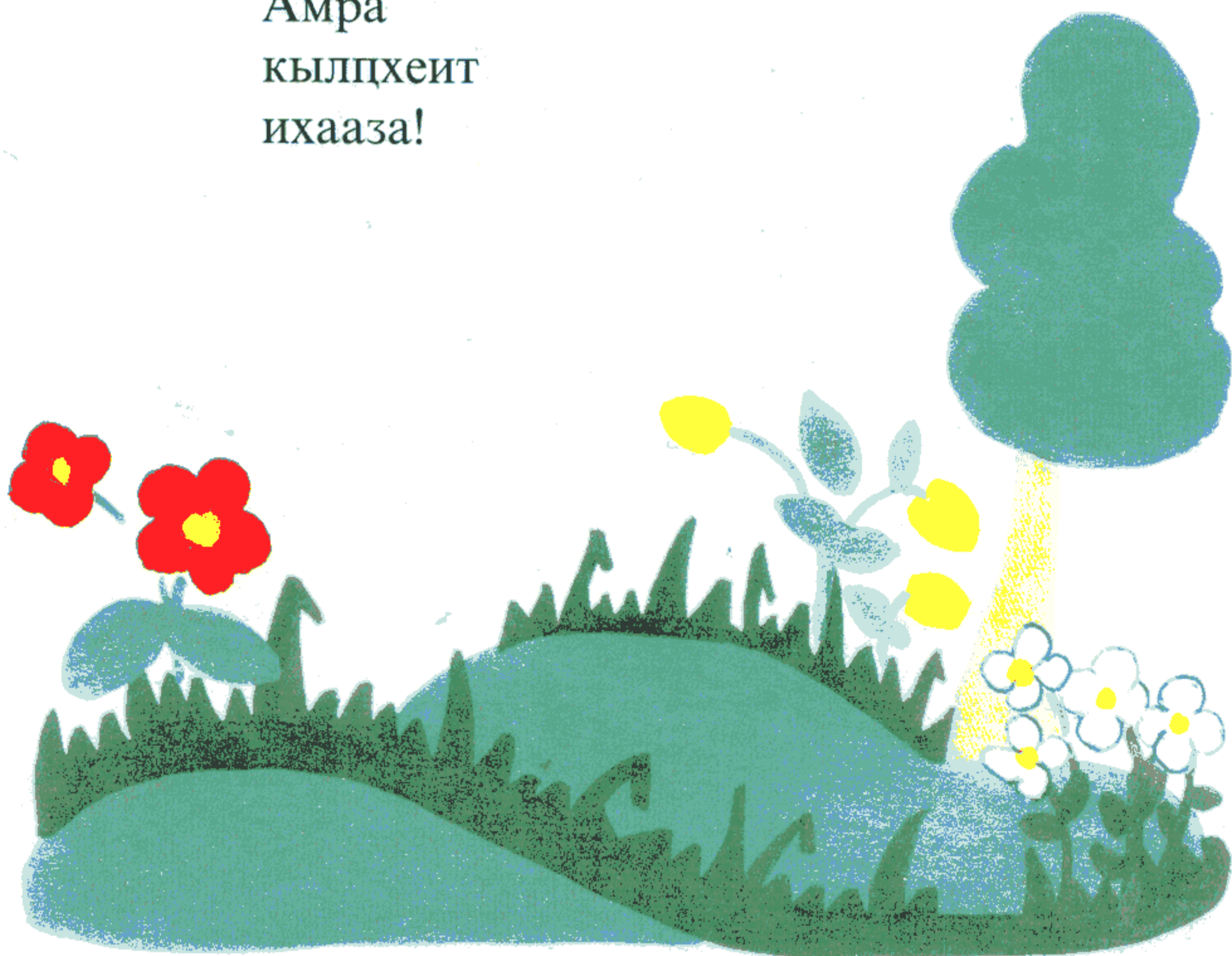
Абас иабанза
ухымкәа-хәымкәа –
хымкәарызеи!

Баҗеи
Камеи
ирымоук-рымоук
рымоукузеи!

Сишь-сишь!
Җаи, шәыпшишь!
Алымҗа аману ақәа?..
Ишцәыуа-цәыуоз
– Ақәқәа-ақәқәа!.. –



Ихкәо-ихкәо,
Ихкәазан –
Амра
кылцҗеит
ихааза!





АМПЫЛАСЦӘЕИ АПАРПARI

Хапара,
Хапина,
Нас Алхас,
Мила
Пила,
Убас Абас

Ампыл иасуан
Арха еивас.
Ампыл наргон
Азәазәа еимцас.



Амахә иқәтәан
Апарпар.
Икацшьыхәза
Ахыцчачар.

Хапара,
Хапина,
Нас Алхас,
Мила
Пила,
Убас Абас

Иахьыхәмаруаз
Зегь еижәхас,

Ирышьклацшуан
Ицэыццшуа цас.

Ус, иаалыркьан
Адыд аст;
Ак ааймаркын,
Ажэала еиџаст

Хапара,
Хапина,
Нас Алхас,
Мила
Пила,
Убас Абас!

Рыхэмарра –
Ацыхэа ццэит.
Реиџахысра! –
Дыраапкзеит:

Ампыл иасыр,
Иуам Хапара,
Уаха иамысыр,
Луам Хапина,
Иасыр-иамысыр,
Пила иуам,



Ааигәа инеир,
Мила илуам,
– Абасоуп!
Еггысоуп! –
Абас деикәтәауам.

Амахә икәтәан
Апарпар,
Икацшьыхәза
Ахыцчачар.

Пах-сах!
Ғах-сах!

Ампыл дыршәт,
Еигәыдырцеит,
Ртацкәымқәа
Дәықәырцеит

Хапара,
Хапина,
Нас Алхас,
Мила
Пила,
Убас Абас

Акыр-кыр!
Ахыр-хыр!
Иччеит апарпар.
Икәпрааит,
Ицпрааит,
Иаст атамғар.

Ари збаз,
Ари назаҳаз

Хапара,
Хапина,
Нас Алхас,
Мила
Пила,
Убас Абас

Реисра,
Реиҕасра
Ацсыказ еихсыҕт,
– Ххыччара згәаҕыда?
Иҳахьит амыхьтә!

Акыр-кыр!
Ахьыр-хьыр!–
Иччон апарпар.
Иқәпрауан,
ицпрауан,
Иасуа атамғар.

Аха абрака иақәкны
Ампыл андыршә,
Ампыл отасит
Парпар мыжда ақышә!

Идысит,
Иахьяаит
Ақышә апарпар.

Игәәа-хааха
Нас иаапарпарт:

– Хапина пар-пар!
Хапара бар-бар!
Алхас хыс-хыс,
Гәчам хыс-хыс,

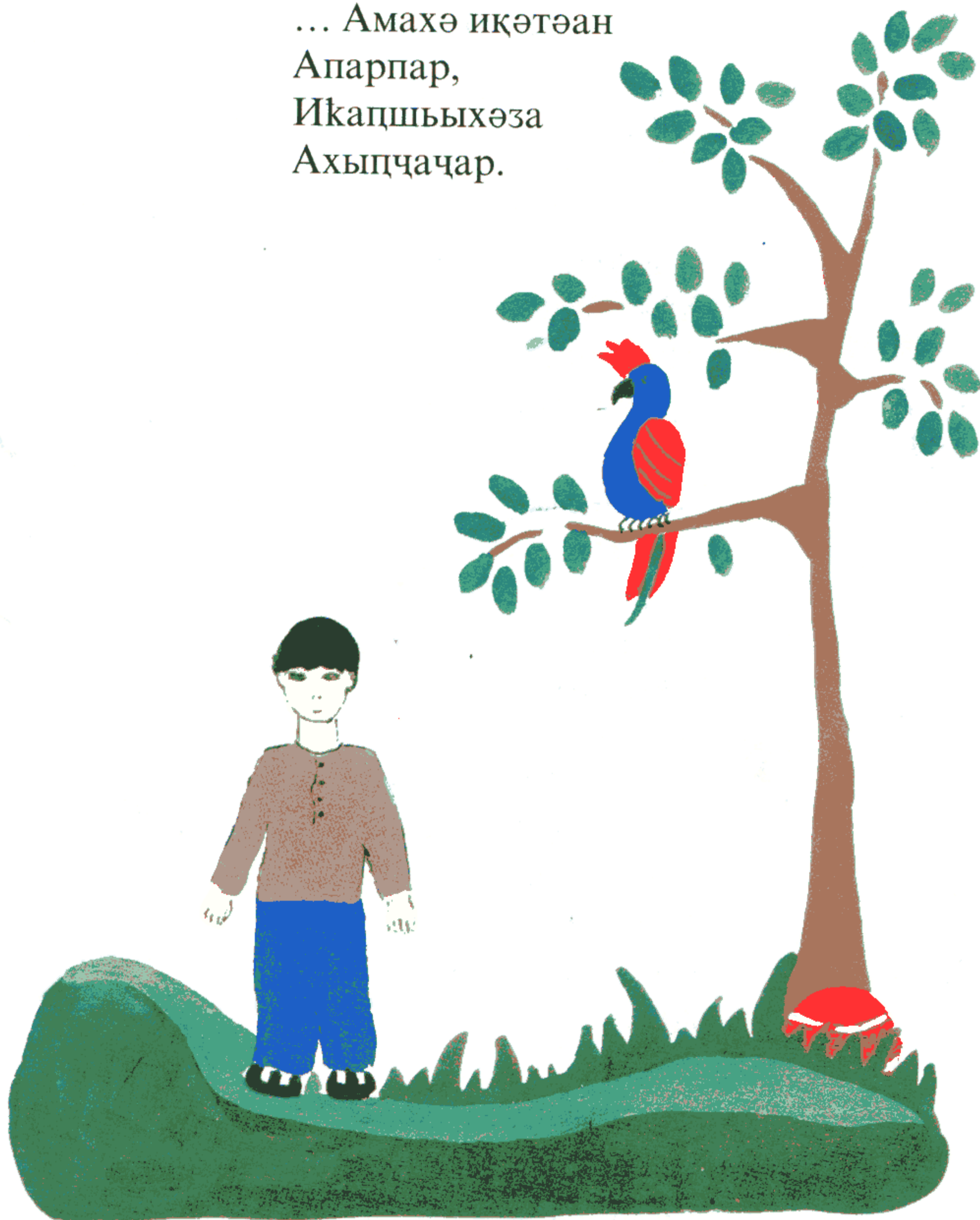
Мила хәымпыл!
Пила кәымпыл!
Абас барбац!
Ишәылнахааит
Абарбац!
Ахы иакәхшан
Рымпыл аршәит,
Ес, агәәәа
Илтанаршәит.

Дыәит
Хапина,
Дкәарит
Хапара,
Пила дкәымпылит,
Мила дхәымпылит,
Дхыс-хысит
Алхас,
Дкәас-кәасит
Абас.

Ес, ишзахәоз
Агәәәа иаст.
Рымпыл иашьтоуп,

Еимдауа,
Аха икам,
Ир-
ба-
уам!

... Амахә иқәтәан
Апарпар,
Икацшьыхәза
Ахыцчачар.





ИЦШЬАХЭАРИ, ТЭИЦХЭЛЫМШЭИ, КЭТАГЬЦЭАХИ РЛАКӨ

Икан хөеишьцэа,
Хөеишьцэа агьычцэа.
Тэицк иакаран азэы ихэлымшэы,
Уи азы ихьзын Тэицхэлымшэы.
Тэицк иакаран егьи ишьахэар,
Уи азын ихьзын Тэицшьахэар.
Ахык – ихьзын Кэтагьцэахы,
Акэтагь иеицшын азы ихы.

Енак еицдэылцит,
Гьычра еицтыцит

Тэицшьахэари,
Тэицхэлымшэи,
Кэтагьцэахи.

Ааигэа имнеицкэа,
Хара имцацкэа,
Рымыргэыргьатэ уа икалеит,

Изышьтаз абар ирбеит!
Ахьча хэычы ирахэ има,
Ицьма гэарта има-има,
Цста гэаоак итаирхэуан,
Иаргы абас ашэак ихэон:

Рреит-шэит! – сыгымхаait,
Шэкы-оышэ среицтамхаait!
Рреит-шэит!
Рреит-шэит!

Аишьцэа апсымтэқэа,
Апсымтэқэа – агыычцэа
Уи иашэахэара иалагзан,
Ахэира-қэыцра реалазан,
Ицьмақэа акы мцарс иргеит,
Нас ицхьакыз зхықэк иазцеит.

Уа иахьнеиз,
Ицхьеиршэтын имахэар,
Ацьма ишьит
Тэицшьахэар.



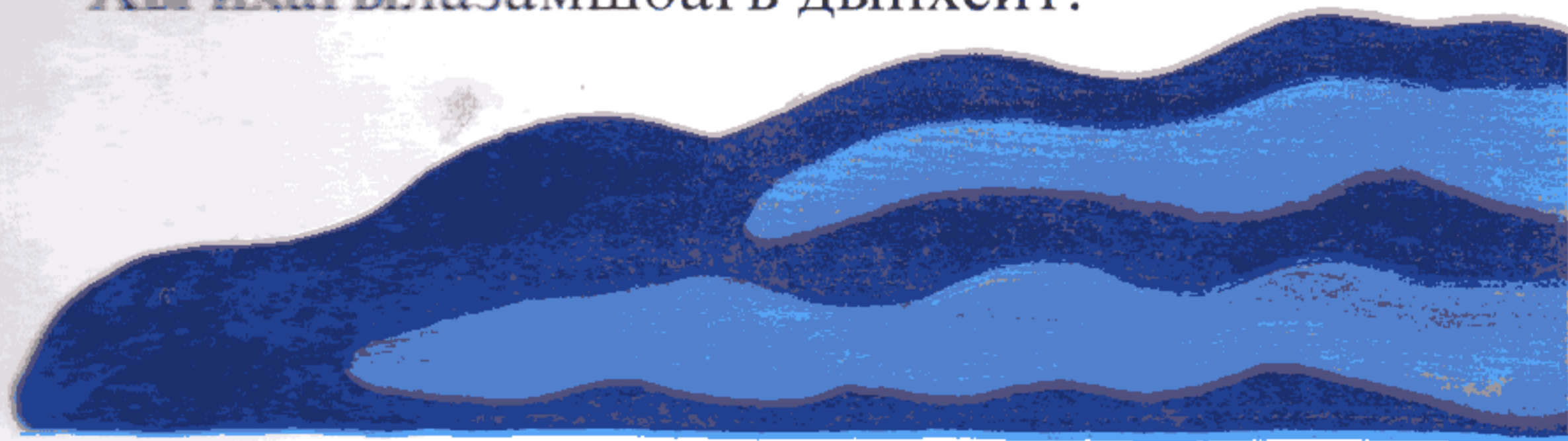
Ацәа ахихит
Тәицхәлымшәы,
Амгәа тыхит
Кәтагыцәахы.

Иныхкәтәалейт нас азы,
Амгәа-чымгәақәа рызәзәарцы.
Ишызәзәоз, ус, ианыцшы,
Шша хәычык дәықәнагалт азы.

– Хәит, иагоит, убо! – ихәан,
Тәицшәахәар уи днамцасын икит.
– Ари исцәифозаап! – даашәан,
Тәицхәлымшәы днамцас ес игейт.

Иеы илтейцейт дыццакны,
Аха итәицмыз ихәлымшәы,
Ихәда илкылахан, ес дагейт!

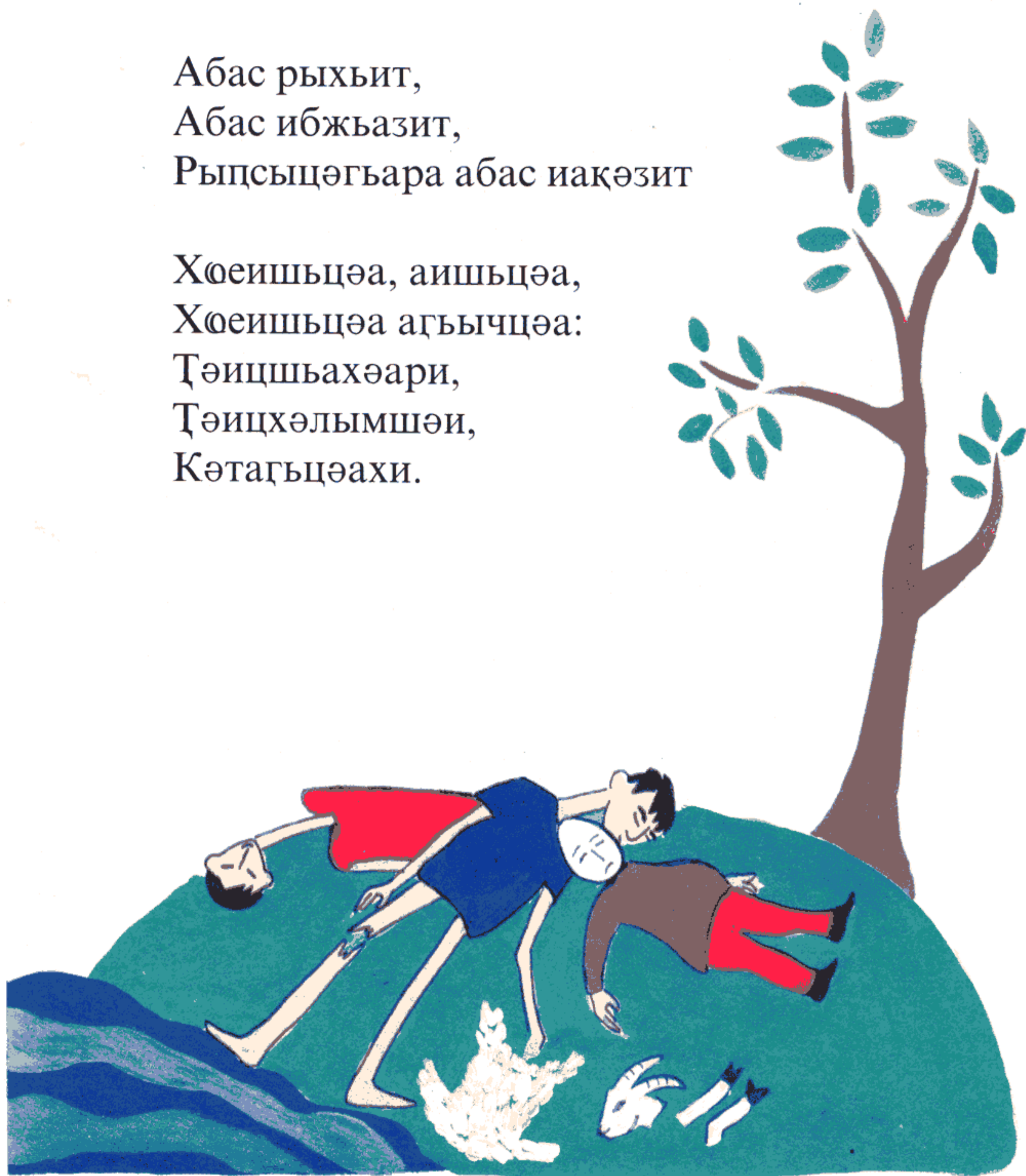
Тәицшәахәар дахыгылаз дыхәхәейт:
– Хашәа дыцсит, дыцсит! – ихәейт.
– Ахәаи, ихъзей дыцсны? –
Кәтагыцәахгы абас хәаны,
Икәтагыцәахха ихы ихаз
Иналқәа ыркалан данлас,
Еес, ипыххааса имцей!
Хы ихагылазамшәагы дынхейт.



– Уауа, уауа!
Сашьцәа, уауа! –
Тәицшьяхәаргы абас хәаны,
Дықәс-дыцан дахьнықәпалаз,
Икалеит уигьы иразк иалаз:
Итәиц шьяхәарыз ишьапы
Аеөөхәа иаапцәан, дныхбыкьит,
Дахьылкаҳаз, уа дыцсит!

Абас рыхьит,
Абас ибжъазит,
Рыцсыцәгъара абас иақәзит

Хөеишьцәа, аишьцәа,
Хөеишьцәа агьычцәа:
Тәицшьяхәари,
Тәицхәлымшәи,
Кәтагьцәахи.





ЫР-КЫ-КА-КӘУ-У!

(Ахәмарра)

(Ажәлар рхәамтәхьтә)

Азәы. – Кыр-кы-ка-кәу-у!

Егъи. – Уабагылоу?

Зегъы. – Уабагылоу?

Азәы. – Абнагәтаны.

Егъи. – Иушьоузеи?

Зегъы. – Иушьоузеи?

Азәы. – Сахтан еймаа.

Егъи. – Иузыззахда?

Зегъы. – Иузыззахда?

Азәы. – Санду.

Егъи. – Уанду дабакоу?

Зегъы. – Уанду дабакоу?

Азәы. – Аоны.

Егъи. – Аоныка уанбацо?

Зегъы. – Аоныка уанбацо?



Азэы. – Уацэы.
Егыи. – Иуццода?
Зеггы. – Иуццода?

Азэы. – Уара.
Егыи. – Уанду илхэои?
Зеггы. – Уанду илхэои?

Азэы. – Дхаигэыргъоит.
Егыи. – Хабалыртэои?
Зеггы. – Шэабалыртэои?

Азэы. – Зеггы рханы.
Егыи. – Иахэалцозеи?
Зеггы. – Ишээалцозеи?

Азэы. – Ақалмышь.
Егыи. – Иахлыржэуазеи?
Зеггы. – Ишэлыржэуазеи?

Азэы. – Ахарцэы.
Егыи. – Иахшэылцозеи?
Зеггы. – Ишэшэылцозеи?

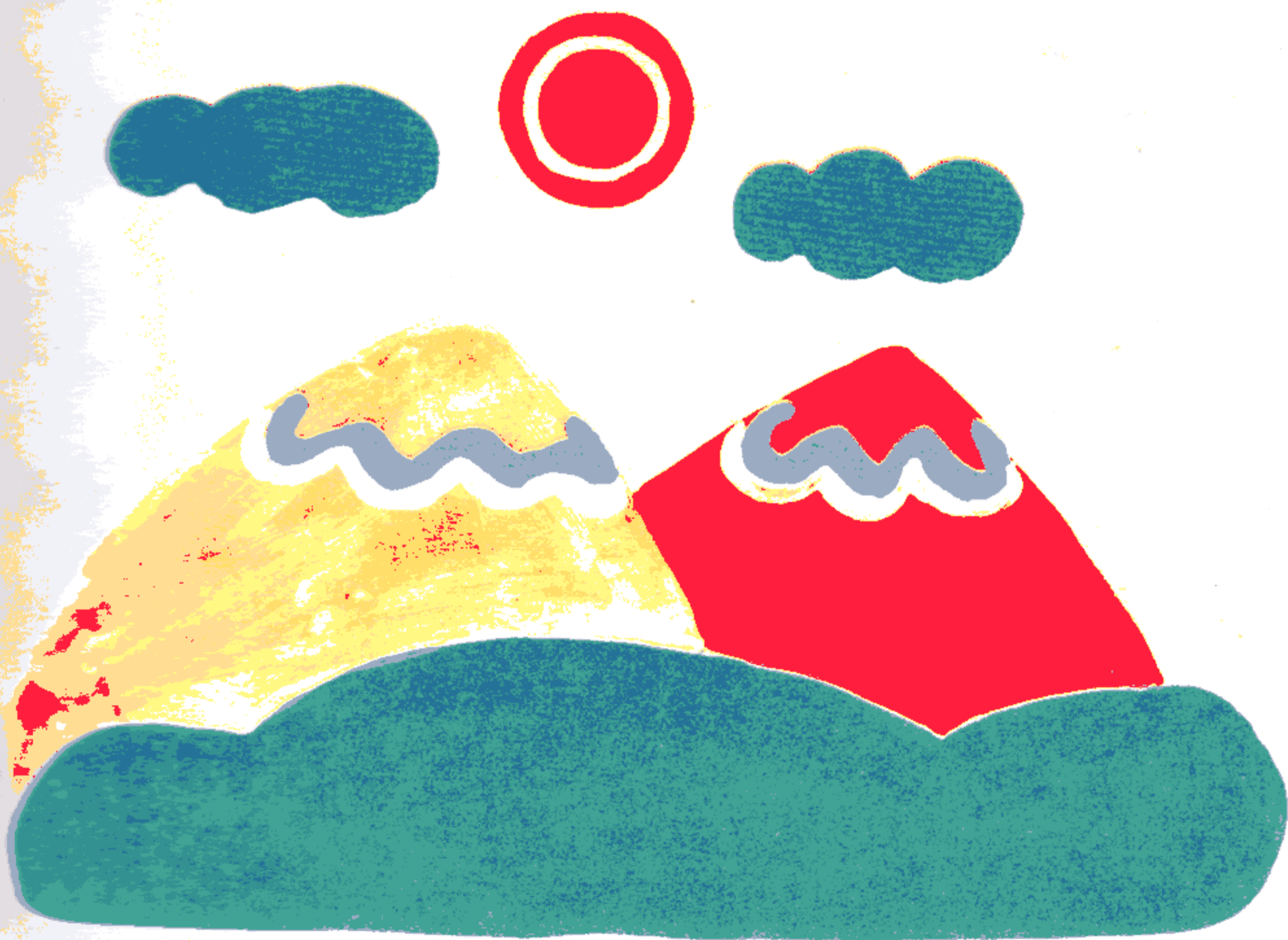


Азэы. – Аблуза кацшь.
Егьи. – Иаххалцозеи?
Зегьи. – Ишэхалцозеи?

Азэы. – Ахылца кацшь.
Егьи. – Иаххалцозеи?
Зегьи. – Ишэылцозеи?

Азэы. – Таатақэак.
Егьи. – Шьыри, шьыри,
Таатақэак!
Зегьи. – Таата, таата,
Таатақэак!

(Еинкьаны икэашоит)





Ацсынтэыла	4
Ахьацарч	6
Арбагъ	7
Ата лбати сата лбати	8
Уратагалара ашэа	9
Оына-оына	10
Ауаргъала	11
Амыцмыць	12
Табуп хацсадгъыл	13
Азын	14
Азын хара хкны	15
Қац-қац	16
Цшзахъзара	18
Ажэцар рашэа	19
Миса лхылца	20
Ажъымжэа	21
Цис ашэа	22
Март 8	23
Ацсаз ашэа	24
Сақэа лыхэмарра	26
Ацэыкэбар	27
Акармацыс	28
Ацқақэа	29
Ампыл ашэа	30
Цьармеи ацьмеи	31
Алу ашэа	32
Хариқа, Тышэка	33

Хышыгэа	34
Алгыс	35
Алгытрашэа	37
Бэиала с – “Анбан”, бзиала	39
Алгытэыла	40
Ады	41
Алмарра	42
Арт шэахь избахьада!	43
Алгы дашэақэа	45

АПОЕМА ХЭЫЦҚӨА

Сышаркэыкэ	48
Алоспарк	50
Гэиэа дхалыц	52
Кыкыала лыпшаашьа	54
Алгыкэу	56
Мышэ шьапахэ	58
Алгымын	60
Алгы алгычкэи	62
Алгы дасцэи апарпари	65
Тэицхэлымшэи	
Кэтигыдэахи рлакэ	71
Кыр-кы-ка-кэу-у!	75

Нели Тарцха

АЛАКЭТЭЫЛА

Ажэеинраалақэеи
апоемақэеи
ахэыцқэа рзы

Аредактор *Гэ. Сақания-ңха*

Асахьатыхратэ редактор, адизаин *А. Сангэлиа-ңха*

Акорректор *А. Агрба*

Акомпьютертэ нбанкэшэао *Н. Барцыц-ңха*

Акомпьютер ала еиқэиршэеит *А. Беренцьи*

Аформат 70x108/16. Атираж 1000. Икацэ. кыпцхь бгыц 5.
Инықэыр. кыпцхь бгыц 7. Асацапка № 10.

Икыпцхьуп АИЕ «Арашь» акны.
Ақ. Акэа, Ешба имса, 168.



*... Бира иапъықеланы иахзааиз
аибашьра мца ишәтышны иалиааз!
Уа аамта бзиа батәеишьааит!
Банду Нели бзы дкәыхшааит!..*